

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет політичних наук
Кафедра журналістики

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня магістра

**ПРОПАГАНДА І ДЕЗІНФОРМАЦІЯ В МЕДІА: ІСТОРІЯ ТА
ІНСТРУМЕНТАРІЙ (НА ПРИКЛАДІ ВЕДЕННЯ ПРОПАГАНДИ ПІД
ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ)**

Виконав: студент VI курсу, групи 648,
061 «Журналістика»

Новіков Віталій Ігорович

Керівник: канд. політ. наук, доцент.

Соловйова Анна Сергіївна

Рецензент: канд. філол. наук, доцент

Пономаренко Сергій Сергійович

Миколаїв – 2024

ПЛАН

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КЛЮЧОВИХ ПОНЯТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	9
1.1. Поняття пропаганди та дезінформації в медіа.....	9
1.2. Історія пропаганди як засобу впливу на суспільство.....	13
1.3. Інструменти пропаганди в сучасних медіа.....	20
Висновок до Розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ПРОПАГАНДИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ.....	25
2.1. Історичний контекст відносин України та росії.....	25
2.2. Роль медіа у формуванні інформаційного простору під час війни.....	30
2.3. Вплив пропаганди на громадську думку та масову свідомість суспільства.....	33
Висновок до Розділу 2.....	36
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ПРОПАГАНДИСТСЬКИХ КАМПАНІЙ ТА МОЖЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ЇХНЬОМУ ВПЛИВУ.....	38
3.1. Основні пропагандистські кампанії росії під час повномасштабного вторгнення в Україну: аналіз використаного інструментарію та наративів.....	38
3.2. Ефективність пропагандистських заходів та їхній вплив на громадську думку.....	49

3.3. Діяльність міжнародних організацій та уряду України в сфері боротьби з пропагандою та дезінформацією.....	55
3.4. Внесок автора та рекомендації для подальших досліджень.....	58
Висновок до Розділу 3.....	67
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72

ВСТУП

Актуальність кваліфікаційної роботи магістра зумовлено тим, що розвиток сучасних технологій призвів до широкого розповсюдження медіа різного типу. Медіа, у свою чергу, стали каналами, через які поширюється інформація. І оскільки інформація надає можливість для різнотипної маніпуляції та дезінформації з метою формування конкретних (зазвичай – потрібних цьому медіа) думок у населення, питання цього впливу та розробка запобіжних механізмів, які б захистили різні соціальні групи від потенційної загрози, до якої ведуть маніпуляції, постає необхідним та терміновим.

Більше того, у часи сучасних війн, великий вплив на які має Інтернет та медіа, вкрай важливо мати суспільство, яке притримується правил інформаційної гігієни та розуміє як виокремити фейкові повідомлення з загального потоку новин (який у кризові часи збільшується у декілька разів) і захистити себе від потенційних маніпуляцій з метою просування потрібних ворогу думок та ідей.

Пропаганда та дезінформація представляють собою широкий інструментарій для впливу на суспільство у сучасному світі. Вони використовуються для створення певної громадської думки, просуванню потрібних ідей і цінностей, а також для дискредитації іміджу політичних опонентів або цілих країн.

Історія пропаганди і дезінформації налічує тисячі років. Наприклад, ще в Стародавньому Єгипті, Греції та Римі правителі використовували пропаганду, щоб обґрунтувати свої дії та заручитися підтримкою населення. У середньовічній Європі церква використовувала пропаганду, щоб поширювати свою віру та контролювати думки людей.

Одним із найважливіших каналів поширення пропаганди і дезінформації наразі мас-медіа та Інтернет. Завдяки можливості швидко поширювати інформацію на широкі маси, медіа стали дуже ефективним каналом впливу на суспільну думку та суспільний вибір.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року беззаперечно стало одним із найважливіших подій в історії сучасності, адже вплинуло не тільки на Україну, а на і на весь світ. Ця війна стала яскравим прикладом сили пропаганди і дезінформації.

Російська влада ще задовго до подій 24 лютого почала готувати населення до широкомасштабного вторгнення в Україну та виправдання звірств, які наслідували ті події; дискредитації української влади і легалізації війни серед населення росії.

Різного роду та політичної спрямованості соціологічні дослідження російського суспільства показують, що близько 70% опитаних підтримують війну в Україні. Виходячи з чого, можна зробити висновок, що росіяни справді підтримують повномасштабне вторгнення. Особливо, якщо брати до уваги, що російські соціологічні дослідження часто приховують реальну статистику, то відсоток підтримки путіна та його дій може бути ще вище.

Ця дипломна робота сфокусована на дослідженні понять пропаганди і дезінформації в медіа та на просторах Інтернету. У роботі буде розглянута історія та інструментарій пропаганди і дезінформації, а також їх використання під час повномасштабного вторгнення росії в Україну.

Об'єктом дослідження є пропаганда і дезінформація в медіа на прикладі висвітлення воєнних дій на території України за період з лютого 2022 року по грудень 2023 року.

Предметом дослідження є історія та інструментарій пропаганди і дезінформації в медіа на прикладі воєнних дій на території України за період

з лютого 2022 року по грудень 2023 року. У роботі було розглянуто, як пропаганда і дезінформація використовувалися в медіа протягом історії, а також які інструменти вони використовують для досягнення своїх цілей у сучасному світі.

Метою роботи є вивчення використання пропаганди і дезінформації в медіа; розгляд історичних аспектів та визначення ролі медіа на прикладі російсько-української війни 2022-2023 років.

Для досягнення поставленої мети будуть вирішені такі завдання:

- Розглянути історію та інструментарій пропаганди і дезінформації.
- Охарактеризувати основні способи поширення пропаганди і дезінформації в медіа.
- Дати характеристику використанню пропаганди і дезінформації в російських та українських медіа під час повномасштабного вторгнення росії в Україну.
- Оцінити успішність проведених пропагандистських кампаній та їхній подальший вплив на загальний стан ситуації.
- Розробити рекомендації по боротьбі з пропагандою і дезінформацією на прикладі діяльності міжнародних організацій та урядів.
- Представити ініціативи з розвитку медіаосвіти та критичного мислення в Україні.

У роботі були використані наступні методи наукового дослідження: аналіз наукової літератури, документальних джерел та медіа-матеріалів; термінологічний аналіз із залученням матеріалів українських та західних авторів; контент-аналіз українських і російських медіа задля практичного

вивчення впливу пропаганди та дезінформації; узагальнення результатів аналізу.

Наукова новизна полягає в тому, що автор здійснив спробу комплексно дослідити вплив пропаганди та дезінформації на суспільство, яке перебуває в стані війни (на прикладі російсько-української війни 2022-2023 року).

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їхнього подальшого залучення у контексті вивчення впливу різного роду маніпуляцій, які використовують медіа у сучасному світі. Також матеріали дослідження, в яких представлені результати кваліфікаційної роботи, можуть бути використані українськими медіа та державними установами, які розробляють питання впливу медіа на суспільство, і займаються медіаосвітою різних верств населення. Крім того, результати аналізу пропаганди і дезінформації у сучасних медіа можуть бути корисний для студентів під час підготовки до курсів «Журналістський фах», «Комунікаційні технології суспільних процесів», а також ряду дисциплін, пов'язаних з політичними науками.

Теоретичне значення дослідження: визначає ключові фактори формування громадської думки через медійні канали, розкриває історичний контекст використання цих інструментів. Встановлює як пропаганда впливає на формування публічної думки, визначає її роль у маніпулюванні масовим сприйняттям подій. Розкриває стратегії захисту від медійних маніпуляцій і використовує отримані знання для розробки практичних рекомендацій для медійних платформ та законодавчих органів.

Апробація результатів дослідження. Результати здійсненого дослідження було опубліковано на сайті Чорноморського національного університету ім. Петра Могили та використано в якості основи для створення низки матеріалів для видання Ніквесті. Зокрема, результати дослідження

лягли в основу рекомендаційної статті з протидії пропаганді у медіа, а також зіграли ключову роль у порівняльному аналізі методів та інструментів пропаганди російської імперії за часів Першої світової війни та сучасної росії.

Структура дипломного проекту. Робота складається зі вступу, трьох розділів, десятих підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 77 сторінок.

Перший розділ присвячений історії та інструментарію пропаганди і дезінформації. У цьому розділі було розглянуто, як пропаганда і дезінформація використовувалися в різні історичні періоди. Також були розглянуті основні методи і прийоми використання пропаганди і дезінформації.

Другий розділ присвячений способам поширення пропаганди і дезінформації в медіа. У цьому розділі було розглянуто, як пропаганда і дезінформація поширюються через різні медіа-канали та платформи.

Третій розділ присвячений використанню пропаганди і дезінформації в російських та українських медіа під час повномасштабного вторгнення росії в Україну. У цьому розділі було розглянуто як російська влада використовувала пропаганду і дезінформацію для виправдання вторгнення в Україну, дискредитації української влади і збільшення підтримки війни всередині росії. Також було розглянуто, як українські медіа протидіють російській пропаганді і дезінформації.

Висновки підсумовують основні результати дослідження.

Список використаних джерел перелічує усі джерела, які використовувалися при написанні роботи та складається з 42 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КЛЮЧОВИХ ПОНЯТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Поняття пропаганди та дезінформації в медіа

Пропаганда і дезінформація є одними з найважливіших інструментів впливу на громадську думку. Вони використовуються в різних сферах суспільного життя, у тому числі в медіа. Різні автори подають різні визначення феномена пропаганди, тож розглянемо декілька з них.

Пропаганда (лат. *propagare* – поширювати) – це систематичне поширення інформації з метою формування у свідомості людей певних переконань, поглядів або дій. Пропаганда може бути політичною, ідеологічною, релігійною тощо [37].

Визначення пропаганди, яке базується на латинському слові «*propagare*» (поширювати), вказує на систематичне поширення інформації з метою впливу на свідомість людей і формування певних переконань, поглядів або дій. Цей процес може стосуватися різних сфер, включаючи політику, ідеологію, релігію та інші аспекти суспільства.

Пропаганда – це свідоме та цілеспрямоване використання публічних комунікацій для впливу на думки, почуття та дії людей [38].

Визначення пропаганди як свідомого та цілеспрямованого використання публічних комунікацій для впливу на думки, почуття та дії людей висвітлює ключові аспекти цього поняття (свідоме використання публічних комунікацій, цілеспрямований вплив, а також вплив на думки, почуття та дії). В цілому, визначення підкреслює стратегічний та маніпулятивний характер пропаганди як засобу впливу на суспільство через засоби масової інформації та інші комунікаційні канали.

Пропаганда – це спрямоване застосування комунікаційних технологій для формування громадської думки [23].

Це визначення підкреслює технологічний характер пропаганди та її вплив на формування колективних переконань і думок у громадськості.

Пропаганда – це системна спроба змінити сприйняття, емоції або поведінку людей за допомогою символів і комунікацій [39].

Таке визначення фокусується на висвітленні пропаганди саме як системного процесу використання символів і комунікацій з метою впливу на сприйняття, емоції та поведінку конкретних груп людей.

У медіа пропаганда зазвичай використовується для широкого спектра цілей, серед яких:

- формування громадської думки на користь певної політичної сили або позиції;
- дестабілізація суспільної стабільності;
- підтримка бойових дій;
- виправдання злочинів проти людяності;
- підрив довіри до державних та суспільних інституцій.

Виходячи з різних визначень поняття пропаганди та її цілей, можна сказати, що вона є засобом масової комунікації, який використовується для розповсюдження специфічної інформації або ідей з метою вплинути на громадську думку, переконання та поведінку людей. Вона може бути використана для різних цілей, включаючи підтримку політичних преференцій, формування стереотипів, маніпуляції громадськими емоціями, а також для створення певного сприйняття подій або питань. Пропаганда може бути ефективним інструментом впливу, але варто розуміти, що контр-мірою пропаганди завжди буде критична оцінка інформації та джерел, якими вона

подається, що призводить до збереження об'єктивності та всебічного та розвинутого громадянського дискурсу.

Говорячи про дезінформацію також можна привести декілька визначень різного авторства. Оглянемо їх більш детально.

Дезінформація – це інформація, яка є неправдивою або вводить в оману стосовно справжнього стану справ, та створює викривлену реальність. Дезінформація може поширюватися навмисно або випадково, з метою вплинути на суспільну думку, поведінку людей або ситуацію в цілому [37].

Зазначене визначення дозволяє розуміти дезінформацію як цілеспрямовану інформацію, сфокусовану на подачі неправдивої інформації для введення в оману та формування викривленої реальності.

Дезінформація – це інформація, яка є неправдивою або вводить в оману. Вона часто використовується для маніпулювання громадською думкою або для завдання шкоди певній особі або організації [42].

Це визначення підкреслює стратегічний та цілеспрямований характер дезінформації, спрямованої на вплив на громадську думку та навмисне введення в оману, яке часто додатково може завдавати шкоди цьому суспільству.

Дезінформація – це будь-яка інформація, яка є неправдивою або вводить в оману. Вона може поширюватися навмисно або випадково. Дезінформація може мати серйозні наслідки, такі як підрив довіри до інститутів, розповсюдження ненависті та насильства, а також шкода для економіки [18].

Це визначення вказує на те, що дезінформація є багатоаспектним явищем, що може мати серйозні соціальні та економічні наслідки, а також підкреслює різноманітність її джерел і намірів.

Проаналізувавши подані визначення, розуміємо, що дезінформація – це свідоме або навмисне поширення невірної, оманливої або спотвореної інформації з метою вводу в оману або маніпулювання сприйняттям і переконаннями людей. Це процес, у якому зміст або контекст інформації представляють так, щоб створити неправильне розуміння подій, осіб або справ, що може призвести до негативних наслідків для суспільства, включаючи сприяння конфліктам, погіршення якості прийняття рішень і порушення довіри до медіа та Інтернету. Боротьба з дезінформацією важлива для забезпечення правдивої та об'єктивної інформації та підтримки здорового громадянського діалогу.

Щодо цілей дезінформації варто відзначити, що серед них ті, які закладені в основу пропаганди, а саме: розхитування соціальної стабільності, підрих певних соціальних інститутів та, нерідко, виправдання злочинів проти людяності.

Інструментарій пропаганди і дезінформації у медіа справді широкий, але для більш глибокого розуміння цього питання окреслимо його:

- Вибіркове поширення інформації: пропагандисти та дезінформатори часто поширюють лише ту інформацію, яка відповідає їхнім цілям.
- Застосування емоцій: пропаганда і дезінформація часто використовують емоції для того, щоб викликати у людей певні реакції.
- Використання авторитетних джерел: пропагандисти та дезінформатори часто посилаються на авторитетні джерела, щоб підвищити довіру до своєї інформації.
- Використання маніпуляцій: пропаганда і дезінформація часто використовують маніпуляції, щоб ввести людей в оману [10, 41].

Підсумовуючи, можна сказати, що пропаганда і дезінформація є серйозними загрозами для демократичних цінностей та свободи слова у сучасному світі адже вони можуть бути використані для виправдання злочинів проти людяності та дестабілізації суспільства, що активно використовується деякими країнами та терористичним режимами.

Протидія пропаганді та дезінформації стала надзвичайно важливою складовою сучасного інформаційного середовища та продовження його подальшого розвитку, його демократизації та свободи. Оскільки інструментарій цих методів впливу може формувати негативний ефект на суспільну свідомість, підриваючи базові демократичні цінності, викликаючи конфлікти та спричиняючи недовіру до медіа та державних інститутів. Забезпечення медіаграмотності та розвиток критичного мислення, а також підтримка незалежних джерел інформації стають невід'ємними елементами стратегії протидії цим явищам. Лише шляхом спільних зусиль з боку держави та громадськості можна забезпечити інформаційну безпеку та зберегти основи вільного суспільства.

1.2. Історія пропаганди як засобу впливу на суспільство

Актуальність та важливість дослідження пропаганди як засобу впливу на суспільство у сучасному світі не можуть бути переоцінені. Пропаганда, як інструмент впливу на маси, давно відіграє важливу роль у політичних, соціокультурних та інших аспектах життя суспільства. Її вплив на формування суспільних поглядів, переконань та поведінки громадян став предметом не лише академічного, але й практичного дослідження. У цій роботі, розглянемо історію пропаганди, спробуємо розкрити її ключові принципи та роль у становленні та розвитку різних суспільних процесів.

Перші приклади пропаганди можна знайти в античній Греції та Римі. У той час пропаганда використовувалася для поширення ідей імперії, а також для виправдання воєнних дій. Наприклад, грецький історик Геродот розповідає про те, як перси поширювали чутки про те, що греки їдять своїх дітей, щоб дестабілізувати їхнє суспільство [12].

Іншим прикладом пропаганди античних часів можна назвати діяльність відомого грецького оратора Демосфена, який жив у IV столітті до н.е. Він був одним із найактивніших прихильників війни з Персією, і його публічні виступи відіграли важливу роль у тому, щоб переконати афінян розпочати війну.

У своїх виступах Демосфен використовував декілька різних інструментів пропаганди, серед яких були емоційні заклики: він закликав афінян до гніву та ненависті до персів. Наступним інструментом були стереотипи: Демосфен зображував персів як жорстоких і варварських людей. А також емоційно забарвлені погрози: він попереджав афінян про те, що перси представляють для них серйозну загрозу, якщо вони не розпочнуть війну [13, 29].

Щодо Середньовіччя, можна сказати, що пропаганда використовувалася церквою для поширення християнства. Церква використовувала різні засоби пропаганди, такі як ікони, скульптури, музичні твори та навіть театральні постановки, щоб донести релігійні постулати до широких мас [12].

Загалом, церква, як сильна інституція епохи Середньовіччя, мала неабиякий вплив на життя тогочасного соціуму. Її вплив був повсюдний: починаючи зі сфери освіти, закінчуючи сферою судочинства. Історії відома велика кількість ситуацій, які свідчать про різні елементи, які тогочасна церква використовувала задля контролю суспільної думки та поширенню своєї влади.

Відомо, що мистецтво іконографії вважалося священним, більше того, іконографія була тогочасним інструментом поширення християнських ідей та сюжетів. Створення ікон загалом було вкрай популярним у Середньовіччі, що допомагало церкві просувати необхідні наративи.

Як згадано вище, церква не обходила стороною і сферу освіти: школи, які відкривали на базі монастирів, ставали одним з головних осередків освіти тієї епохи. Там вчили не тільки природничим наукам та мовам, а ще й Біблії, аналізували її сюжети та передавали «мораль», закладену у «святе письмо» новим поколінням. Таким чином церква створювала ґрунт для подальшої духовної освіти та просуванню християнських ідей.

Проповіді також стали повсюдними: у кожному суспільному осередку був священнослужитель, який, на регулярній основі, виступав перед громадами з ціллю розповсюдження релігійної освіти та надання так званого напуття.

Усі вищезгадані інструменти пропаганди призводили до хрестових походів, адже люди, перенасичені релігійною освітою і ідеями, які священники, заручаючись Біблією, несли у маси, не змогли знайти кращого виходу своїй енергії окрім як зібратися у натовп та відправитися у «священну ходу». Кількість жертв деяких хрестових походів, за різними підрахунками, оцінюється таким чином:

Під час Першого хрестового походу в 1099 році хрестоносці захопили Єрусалим і вбили близько 40 тисяч мусульман.

Під час Четвертого хрестового походу в 1204 році хрестоносці захопили Константинополь, столицю Візантійської імперії, і вбили близько 39 тисяч візантійців.

Під час Сьомого хрестового походу в 1291 році хрестоносці були вигнані зі Святої Землі [19].

Треба розуміти, що це лише приблизні підрахунки трьох хрестових походів, але їх було більше. Загалом, різні історики оцінюють сумарну кількість жертв цих подій від одного до трьох мільйонів загиблих [21].

Негативний вплив церкви на середньовічне суспільство легко недооцінити, так само як і силу пропаганди. Церква використовувала свою повсюдну владу задля утвердження догм та контролю громадської думки та дій. Середньовічна церква сприяла інтолерантності, гальмуванню наукового прогресу, а також використовувала інквізицію та інші репресивні методи для підтримки своєї влади. Це призвело до обмеження свободи думки, насильства та інквізиційних переслідувань. Отже, можна зрозуміти, що пропаганди як така може бути небезпечною та руйнівною для суспільства та світового балансу та безпеки загалом.

У ХХ столітті пропаганда стала ще більш потужним інструментом впливу. Вона використовувалася у Першій та Другій світових війнах, а також у холодній війні (протистоянні США та СРСР) [12].

Під час Першої світової війни пропаганда використовувалася для виправдання воєнних дій і деморалізації противника. Наприклад, німецька пропаганда поширювала чутки про те, що британці варять та споживають людське м'ясо замість худоби [12].

Пропаганда та інформаційні спекуляції під час Першої світової війни були значущою частиною воєнного зусилля кожної зі сторін. Усі країни, задіяні у війні, використовували пропаганду для згуртування суспільства, підтримки воєнних дій та створення сприятливого образу своєї сторони задля подальшої підтримки союзників. Пропаганда також вплинула на стереотипізацію кожної нації і взаємної ворожнечі.

Використання маніпуляцій та інформаційних спекуляцій, перш за все, продемонструвало значущість інформаційної війни під час таких подій, але

водночас привернуло увагу до розширення дискурсу про критичне мислення та аналіз інформації.

Під час Другої світової війни пропаганда використовувалася для поширення ідеології нацизму і дегуманізації євреїв. Наприклад, нацисти створили пропагандистський фільм «Протоколи сіонських мудреців», в якому зображували євреїв як змовників, які прагнуть захопити світ [12].

Використання широкого інструментарію пропаганди під час Другої світової війни відображало сили та стратегії, які військові та політичні лідери вживали задля маніпуляції масовою свідомістю.

Пропаганда відіграла ключову роль у мобілізації громадян, підтримці бойового духу та контролю над інформацією. Аналізуючи дії країн Осі та Союзників, можна відзначити, що кожна сторона створювала агітаційні матеріали, щоб підвищити сприйняття дій політиків з боку світової громадськості та зберегти широку соціальну підтримку. Проте не варто забувати, що пропаганда воєнної епохи також супроводжувалася спотворенням фактів, маніпуляціями та розповсюдженням ненависті, що мала негативні соціокультурні наслідки. У післявоєнний період пропаганда стала об'єктом аналізу та критики і людству знадобився не один десяток років, щоб пережити та усвідомити всі наслідки війни, включаючи вплив спотворення та маніпуляцій з інформацією.

За часів холодної війни пропаганда використовувалася для поширення ідеології комунізму і підриву авторитету Заходу. Наприклад, радянська пропаганда поширювала чутки про те, що США готує ядерну атаку на Радянський Союз [12].

Пропаганда активним чином вплинула на перебіг холодної війни між СРСР і США і стала критичним фактором у політичних стосунках конфліктуючих сторін. Активізація інформаційної війни надала можливість

обом країнам впливати на настрої власних громадян та світової громадськості, формуючи певний світогляд і підтримку власних позицій на міжнародній арені. Вона стала неодмінною складовою у боротьбі за геополітичну перевагу, що допомагала мобілізувати ресурси та забезпечувати підтримку національних інтересів.

Але, разом із силою пропаганди, світові стали очевидні і негативні наслідки. Унаслідок інформаційної війни, сторони конфлікту та їхні сателіти породили атмосферу параної, пікову ворожнечу та міжнародну недовіру. Це призвело до гонки озброєнь, проведення антикомуністичних, а також антикапіталістичних кампаній, і сприяло збільшенню напруги між двома ядерними державами та їхніми союзниками.

У сучасному світі пропаганда продовжує використовуватися для впливу на суспільство. Вона стає у нагоді у політичних кампаніях для дестабілізації ситуації в різних країнах і для поширення дезінформації [12].

Наприклад, російська пропаганда під час російсько-української війни 2022-2023 року є одним із найважливіших аспектів цих подій. Вона використовується для того, щоб виправдати війну, деморалізувати українців і здобути підтримку російської влади як всередині країни, так і за кордоном.

Терористичний режим російської федерації почав інформаційну кампанію проти України ще задовго до подій 2022-2023 року. З самого проголошення незалежності України, росія активно працювала над анексією Криму, доказом цього слугують події 1992-1994 років.

Кримська криза (1992-1994) – це конфлікт між Україною та росією за контроль над Кримським півостровом. Вона розпочалася після розпаду СРСР, коли Україна та росія вели переговори про розподіл Чорноморського флоту. Росія вимагала, щоб Чорноморський флот залишився під її юрисдикцією, а

Україна вимагала, щоб флот був розділений між двома країнами згідно міжнародного права.

Кримська криза мала важливі наслідки для України та росії. Вона показала, що росія не визнає незалежність України і прагне контролювати Крим. Кримська криза також призвела до погіршення відносин між Україною та росією [5].

Говорячи про більш сучасні події, варто відзначити, що маховик російської пропаганди почав розкручуватися все активніше й активніше саме після анексії Криму у 2014 році. Усе частіше у медіа країни-агресорки стали звучати наративи про «нацистів» та «бандерівців», а також про «російський Донбас та Крим».

Широкомасштабне вторгнення довгі роки готувалося російськими спецслужбами та медіа, створюючи ґрунт для підтримки масової жорстокості: росія активно поширювала неправдиву інформацію про те, що Україна є нацистською державою. Цей наратив використовується і зараз задля виправдання вторгнення в Україну.

Отже, пропаганда має значний вплив на хід широкомасштабної війни, яку росія розв'язала 24 лютого 2022 року. Вона допомагає росії мобілізувати населення для війни, деморалізувати українців і підірвати нашу підтримку свого уряду. Інформаційні спекуляції також допомагають росії отримати підтримку своїх дій за кордоном, переконавши інші країни, що росія діє правильно.

Проаналізувавши вплив пропаганди у різних історичних епохах, можна зробити висновок, що маніпуляції суспільною думкою та діями виникли дуже давно: ще за часів античності оратори впливали на ті чи інші рішення громадськості.

Вплив пропаганди й у сучасному світі виявляється вкрай сильним, адже люди не звикли фільтрувати ту інформацію, яку споживають. Це призводить до дуже серйозних наслідків, серед яких політичні конфлікти, війни та загальна дестабілізація світового порядку.

Стає очевидно, що тільки завдяки детальному дослідженню теми пропаганди та інформаційних маніпуляцій, а також розвитку критичного мислення населення можна запобігти такому впливу та попередити майбутні протистояння та загрози.

1.3. Інструменти пропаганди в сучасних медіа

Пропаганда є одним з найефективніших інструментів впливу на суспільство. Вона використовується для формування в свідомості людей певних переконань, поглядів або дій. У сучасних медіа пропаганда використовує широкий спектр інструментів, які дозволяють їй досягти своїх цілей.

Інструментів пропаганди існує велика кількість. Перший – це вибіркоче поширення інформації. Використовуючи цей тип, пропагандисти та дезінформатори поширюють лише ту інформацію (повністю або частково), яка відповідає їхнім цілям. Бажаний ефект досягається завдяки замовчуванню непотрібної інформації або її викривлення, якщо інформація не відповідає попередньо обраній стратегії цього медіа [16].

Наприклад, російські медіа активно поширюють інформацію про те, що українські військові використовують нацистську символіку. Однак вони не згадують про те, що ця символіка є незаконною в Україні, і що її використання є кримінальним злочином, що автоматично спростувало б цей наратив.

Другий інструмент – це застосування емоцій: пропагандисти нерідко використовують негативно забарвленні мовні конструкти для того, щоб викликати у людей певні реакції (частіше за все – страх або агресію) [16].

Прикладом слугують чисельні текстові та аудіовізуальні матеріали, створені російськими пропагандистами, про те, що Україна проводить геноцид російськомовних громадян. Таким чином провладні медіа країни-агресорки свідомо залякують і, водночас, тиснуть на відчуття «справедливості» по відношенню до людей, які говорять російською. Це призводить до підвищення рівня ненависті до українців, що, у висновку, вилилося у повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року та широку підтримку дій володимира путіна з боку населення росії.

Третій – використання авторитетних джерел: пропагандисти та дезінформатори часто посиляються на нібито авторитетні джерела, щоб підвищити довіру до своїх матеріалів [16].

Але у цьому і полягає головна складність: людина, яка не має базових навичок фільтрації інформації та не має розвинутого критичного мислення, буде сприймати будь-яке «авторитетне джерело» авторитетним, якщо його будуть називати перевіреним чи правильним. У цій ситуації, пропагандисти підтасовують факти таким чином, щоб у людей виникло відчуття довіри та відсутність бажання перевіряти інформацію. Так звані експерти вкрай часто або перекручують інформацію, або надають її у неповному обсязі, або навіть відверто брешуть, прикриваючись ярликом «авторитетності».

Прикладом використання цього інструменту пропаганди слугують чисельні посилення російських медіа на слова російського президента володимира путіна, знаючи, що для більшості населення він – буквально цар і бог, і «ніколи не помиляється», що автоматично робить його слова авторитетним джерелом. Наприклад, путін заявляв, що Україна є

нацистською державою, і що росія веде «справедливу і необхідну демілітаризацію та денацифікацію». Ці заяви не підлягають жодній критиці у широких російських мас, що і є головною ціллю використання такого інструмента пропаганди як посилення на авторитетні джерела (навіть якщо для всього іншого світу заяви путіна та його «експертність» в історії та міжнародній політиці – фільсифікації та відверта брехня).

Четвертий поширений інструмент пропаганди – використання маніпуляцій. Пропаганда і дезінформація часто використовують маніпуляції, щоб ввести людей в оману. Це може бути досягнуто шляхом використання риторичних прийомів, таких як метафори, гіперболи або евфемізми [17].

Загалом, усі інструменти пропаганди тісно пов'язані між собою, що і додає складності для громадськості для вирішення цих маніпуляцій.

Використання цих інструментів дозволяє пропагандистам досягти своїх цілей, впливаючи на думки та поведінку людей. Наприклад, шляхом вибіркового поширення інформації, вони можуть сформувати у свідомості людей певний образ світу, який відповідає їхнім інтересам.

Застосування емоцій може бути використано для того, щоб спонукати людей до певних дій, наприклад, до підтримки певної політичної партії або до участі в протестах. Посилання на авторитетні джерела може бути задіяно для підвищення довіри до пропагандистської інформації. А застосування маніпуляцій може бути використано для того, щоб ввести людей в оману і змусити їх прийняти певну точку зору.

У сучасних медіа пропаганда стає все більш ефективною. Це пов'язано з рядом факторів, зокрема з розвитком соціальних мереж та інших медіа майданчиків, які дозволяють пропагандистам швидко поширювати потрібну їм інформацію серед великої кількості людей. Крім того, сучасні конвергентні медіа часто є більш емоційними через широкий спектр можливостей для

передачі даних (не тільки у вигляді тексту, а й у відео або аудіо форматі), що робить їхню аудиторію більш сприйнятливою до пропаганди.

Підсумовуючи, варто сказати, що пропаганда має незліченну кількість потужних інструментів впливу на громадськість. Пропагандисти використовують такі прийоми задля досягнення намічених цілей, що нерідко призводить до жахливих наслідків. У сучасних медіа пропаганда стає все більш ефективною. З метою протидії пропаганді необхідно підвищувати медіаграмотність населення.

Висновок до Розділу 1

У цьому розділі були розглянуті теоретичні засади пропаганди і дезінформації у медіа. Було визначено, що пропаганда – це систематичне поширення інформації з метою формування у свідомості людей певних переконань, поглядів або бажання діяти певним чином. У той же час, дезінформація – це поширення інформації, яка є неправдивою або спотвореною.

Було розглянуто історію пропаганди та дезінформації в медіа, починаючи з античності і до сучасності. Проаналізовано, що пропаганда і дезінформація використовувалися в різні історичні періоди для різних цілей, як позитивних, так і негативних.

Також розглянуто інструменти пропаганди та дезінформації в медіа. Було показано, що пропагандисти та дезінформатори використовують широкий спектр інструментів, щоб досягти своїх цілей.

Обґрунтовано, що пропаганда і дезінформація є серйозною загрозою для демократичних цінностей та свободи слова, адже нерідко вона стає першим витком катастрофічних дій (наприклад, таких як війна). Вони можуть

бути використані для виправдання злочинів проти людяності та дестабілізації світового порядку і безпеки.

Для протидії пропаганді і дезінформації, соціальні інституції, зокрема, заклади освіти, мають підвищувати медіаграмотність населення. Люди повинні навчитися критично оцінювати інформацію, яка надходить до них з медіа. Вони мають розуміти як розпізнавати пропагандистські прийоми і не піддаватися їхнім маніпуляціям, щоб попередити можливі складні наслідки такого впливу.

Загалом, ми дійшли висновку, що пропаганда і дезінформація є потужним інструментом впливу на суспільство на прикладі сучасних подій.

Історичний аспект питання відображає той факт, що пропаганда і дезінформація використовувалися на різних етапах існування та розвитку людства для різних цілей.

Пропагандисти та дезінформатори, заручаючись сучасними конвергентними медіа, використовують широкий спектр інструментів, щоб досягти цілей, які попередньо окреслюються владою чи окремими політичними і соціальними силами.

На складному досвіді наймасштабнішої за більш ніж 75 років війни в Європі, розуміємо, що пропаганда і дезінформація є серйозною загрозою для демократичних цінностей, світової безпеки та свободи слова.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ПРОПАГАНДИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ

2.1. Історичний контекст відносин України та росії

Для того, щоб дослідити історичний контекст відносин України та росії, треба розібратися у витоках цієї взаємодії.

Ця взаємодія між народами, які жили на території сучасної України і росії, почалася дуже давно, але сфокусуємося на періоді, коли почали виникати державні утворення, адже саме у той період закладалися основи майбутньої політичної комунікації.

У X столітті Київська Русь була однією з наймогутніших держав Європи. Вона займала територію від Балтійського до Чорного моря і від Карпат до Волги. Київський князь був не тільки політичним, а й духовним главою держави. Він був верховним правителем, а також верховним суддею і головним військовим командиром [12].

Варто зазначити, що саме через вдале управління та географічне розташування, у X столітті Київська Русь мала розвинені торговельні та культурні зв'язки з іншими державами Європи та Азії. Вона відіграла ключову роль у торгівельному секторі, забезпечуючи функціонування торгових шляхів, які починалися у західній та північній Європі та закінчувалися в Азії.

Така територія не могла залишитися без уваги сусідніх народів та племен, через що в X столітті Київська Русь потерпала від нападів кочівників: печенігів, половців та монголів. Ці напади завдали не тільки шкоди народам, об'єднаним у Русі, а й впливали на економічний розвиток всього регіону [10].

Київська Русь була великою та могутньою державою зі своїми інституціями, культурним спадком та впливом на регіон. X століття відзначилося низкою важливих подій, які ключовим чином вплинули майбутнє регіону.

У поглядах на історію історико-політичних відносин часів Київської Русі X століття (а саме сучасне тлумачення та погляд України та росії) простежуються ключові розбіжності: Україна спрямовує свій погляд на ці відносини як на взаємодію між двома самостійними національними державами. Одночасно росія розглядає цей історичний контекст, як відносини між двома складовими частинами в рамках єдиної держави. Ця різниця у сприйнятті минулого формує відмінні глядацькі точки на сучасні події та відносини між націями.

Наступним важливим періодом в історії України, був період з XI по XIII століття. Він визначається тим, що в цей період Київська Русь була єдиною державою, яка об'єднувала слов'янські землі на території сучасної України, росії та Білорусі [12].

У XIII-XIV століттях між визначеними князівствами (Галицько-Волинським, Київським, Чернігівським, Переяславським) відбувалася запекла боротьба за владу та територіальний вплив. Ці поєдинки призвели до того, що Галицько-Волинське князівство виявилось наймогутнішим серед них, закріпивши свою позицію як домінуючий центр на теренах, що охоплюють сучасну Україну.

У XVII столітті, на території України, спалахнули козацькі повстання, що призвели до виникнення козацької держави – Війська Запорозького. Але в 1654 році, після поразки у війні із московією, Військо Запорозьке було примушено укласти Переяславську угоду, що призвело до входження України до складу російської імперії.

У XVIII, російська імперія впроваджувала політику русифікації на території України, що призвело до пригнічення української культури та мови.

Попередні дії московського князівства і, у подальшому, російської імперії, призвели до бурхливого розвитку національних рухів у XIX столітті, які боролися за відновлення незалежності України [12].

Історичний контекст історико-політичних стосунків України та росії у період 1900-1950 років визначається тим, що в цей період Україна перебувала під владою російської імперії та радянського союзу.

У період, коли Україна перебувала в окупації російською імперією (1900-1917), відбувалися процеси модернізації та зростання національного самосвідомості. В Україні виникають національні рухи, які боролися за відновлення незалежності країни.

Уже в 1917 році в росії відбулася лютнева та жовтнева революції, які призвели до свердловського перевороту та встановлення радянської влади під керівництвом більшовиків. Це створило новий політичний ландшафт і визначило відносини між Україною та росією.

Під впливом революційних подій та відновленої незалежності, Україна почала активно розвивати свою національну самосвідомість. Українська Центральна Рада була створена в 1917 році та оголосила про незалежність Української Народної Республіки.

У 1922 році було створено Радянський Союз, і РУР стала однією з республік РСФР. Утворення РСФР офіційно завершило процес об'єднання українських земель під владою радянської росії [31].

Період 1950-1991 років в історії України був складним та багатогранним. Він характеризувався численними конфліктами, перемогами та поразками, і став важливою рушійною силою для подальшого розвитку України та її стосунків з росією.

Процеси демократизації та децентралізації в Україні розпочалися в 1950-х роках. Вони посилювалися в період хрущовської відлиги та досягли свого піку в період перебудови. Процеси демократизації та децентралізації призвели до зростання національної самосвідомості українців та до посилення їхнього прагнення до незалежності [13].

Період становлення незалежності України був окреслений прагненням до встановлення дружніх відносин з росією, але росія не визнавала незалежність України і намагалася відновити свій контроль над територією країни.

Період 2000-2013 років в історії України був складним і неоднозначним. Він характеризувався як економічним зростанням та падінням, так і політичною нестабільністю.

У 2004 році в Україні відбулася Помаранчева революція, яка призвела до зміни влади. У 2010 році до влади прийшов Віктор Янукович, який проводив проросійський курс.

Революція Гідності 2013-2014 років призвела до зміни влади в Україні вдруге та відмови від проросійського курсу [33].

Москва не могла дозволити собі так просто відпустити Україну, через що Володимир Путін прийняв рішення здійснити військову агресію проти України, анексувавши Кримський півострів і розпочавши збройну агресію на сході України. Ця агресія призвела до втрати контролю України над частиною Донбасу та до загибелі понад 10 тисяч людей (станом до початку повномасштабного вторгнення росії в Україну у лютому 2022 року).

Історико-політичні стосунки України та росії у період 2013-2022 років є найскладнішими і найнапруженішими за всю сучасну історію. Ці стосунки визначаються російською агресією проти України, яка є серйозною загрозою для безпеки України та Європи [21].

Історичні та політичні відносини між Україною та росією протягом 2021-2023 років були надзвичайно складними та напруженими. Цей період був ознаменований кількома ключовими подіями, які суттєво вплинули на розвиток відносин між двома країнами.

З 2014 року відносини між Україною та росією погіршилися на тлі російської агресії на Донбасі та анексії Криму. У травні 2021 року росія розпочала масштабні військові навчання в прикордонних з Україною районах, що викликало занепокоєння в Києві та Західній Європі. У серпні 2021 року росія розпочала будівництво нового мосту через Керченську протоку, що викликало ще більше стривоження в українському суспільстві.

У 2022 році відносини між Україною та росією досягли найнижчої точки у сучасній історії. 24 лютого 2022 року росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну, що призвело до масштабної війни. Ця агресія росії викликала міжнародний осуд і санкції проти росії.

У 2023 році війна в Україні продовжується. Росія не досягла своїх військових цілей, але завдала значної шкоди Україні. Україна продовжує отримувати військову та фінансову допомогу від Заходу [7].

Підсумовуючи, історичні та політичні відносини між Україною та росією завжди були складними та напруженими. Після розпаду Радянського Союзу в 1991 році, Україна та росія стали незалежними країнами, але їхні відносини залишалися складними через різні історичні, культурні та геополітичні чинники.

У 2014 році росія анексувала Крим та розв'язала війну на сході України, що призвело до масштабної гуманітарної кризи та втрат життів. Зараз Україна продовжує боротися з російською агресією, а відносини між двома країнами залишаються напруженими. У майбутньому, вирішення

протистояння може залежати від військової міці, політичної волі обох сторін та дипломатичних зусиль міжнародного співтовариства.

Цей період характеризується насильством та стражданнями людей. Санкції та ізоляція росії є одними з засобів тиску на Кремль, але вирішення цієї ситуації залишається невизначеним.

2.2. Роль медіа у формуванні інформаційного простору під час війни

Медіа відіграють важливу роль у формуванні інформаційного простору під час війни. Вони є основним джерелом новин для населення, і від їх роботи залежить, наскільки люди будуть обізнані про події, що відбуваються навколо. Медіа також директивно впливають на формування громадської думки щодо війни, і на те, як люди ставляться до її учасників.

Медіа є основним джерелом інформації про війну для населення. Вони надають оперативну та достовірну інформацію про події, що відбуваються, а також аналіз та коментарі експертів. Медіа можуть використовувати різні канали для інформування населення, такі як телебачення, радіо, друковані ЗМІ та інтернет.

Під час війни доступ до інформації може бути обмежений через цензуру, перебої в електропостачанні та пошкодження цивільної інфраструктури. Зі свого боку, медіа використовують різні методи для подолання цих обмежень, такі як:

- Використовувати альтернативні канали зв'язку, такі як соціальні мережі та незалежні медіа.
- Співпрацювати з медіа з інших країн.
- Використовувати технології для захисту інформації.

Медіа можуть формувати громадську думку щодо війни. Вони можуть формувати сприйняття війни та загальну думку. Крім того, інструментарій, який залучають медіа, вкрай широкий. Наприклад, вони можуть змінювати думку населення країни певним чином, висвітлюючи конкретні аспекти війни, використовуючи певний тон і лексику, а також шляхом інтерв'ю з потрібними людьми. Через це важливими постають медіаграмотність та критичне мислення.

Під час війни, дезінформація та пропаганда можуть поширюватися як державними, так і приватними медіа. Люди мають обачно ставитися до інформації, яку вони поглинають, щоб уникнути впливу пропаганди та дезінформації з їхнім подальшим поширенням у суспільстві.

На досвіді війни, яку розв'язала росія в Україні, ми побачили, що провокативні та «гучні» новини, а також шокуючі фото та відеоматеріали, мають великі охоплення, збирають великі перегляди та поширюються вкрай стрімко, що може використовуватися проросійськими ЗМІ або лобістськими силами. Більше того, вплив соціальних мереж та месенджерів виходить чи не на перший план. Прикладом слугують чати в Фейсбук Месенджері або Вайбері, де люди 40+ років поширюють та обговорюють між собою новини в стилі «Протягом наступних 48 годин росія завдасть масованого ракетного удару по Україні» чи «Терміново зачиняйте вікна, росія зараз підірве АЕС у Запорізькій області».

Звісно, не варто виключати вірогідності жодної з ситуацій, адже ми перебуваємо в постійному стані війни з агресором, але зазвичай новини такого плану представляють собою стандартні ІПСО, єдина ціль яких – розколиконе і нестабільне населення, яке перебуває у стресі.

Медіа можуть маніпулювати суспільством, дотримуючись таких принципів:

- Поширювати недостовірну інформацію.
- Приховувати джерела інформації.
- Будьте необ'єктивними у висвітленні подій.
- Вводити населення в оману.

Важливо підкреслити, що медіа також відіграють важливу роль у підтримці морального духу населення під час війни. Вони можуть поширювати позитивні новини та історії про героїзм і мужність, щоб надихати людей і давати їм надію.

Український національний телемарафон новин та заяви окремих депутатів і спікерів мають саме таку ціль: вони просувають у суспільство думки про те, що скоро війна закінчиться; що у росіян погане екіпірування або присутній «снарядний голод» чи дефіцит крилатих ракет. Такі заяви можна назвати позитивною пропагандою, адже без неї суспільство більше схиялося б до негативних настроїв та штовхало би владу до мирних перемовин в обмін на окуповані території.

Хоча такого роду пропаганду й можна назвати позитивною (адже вона підтримує населення у складні часи), вона має і негативний вплив: люди починають вважати, що війна вже закінчилася; що підтримка ЗСУ більше не потрібна (адже «росіяни гірше екіпіровані і взагалі це армія бідарів») і так далі.

Іншим негативним аспектом є певного роду розчарування і відчуття введення в оману, коли люди стикаються з реальністю, яка відрізняється від новин, які показують у Телемарафоні або які лунають у заявах окремих спікерів: війна не закінчилася за «2-3 тижні» та ніхто не поїхав «у травні на шашлики», як люди чули до початку вторгнення росії в Україну або у перші дні подій лютого 2022 року.

Станом на осінь 2023 року суспільство вже більше усвідомлює серйозність намірів та кривавих дій росіян. Люди починають розуміти, що підтримка ЗСУ – пріоритет; корупція веде до безпосередніх смертей на фронті й у тилу та втрати міжнародної підтримки; війна може затягнутися і варто бути до цього готовими.

Медіа можуть відігравати важливу роль у залученні міжнародної спільноти до підтримки України під час війни. Вони можуть поширювати інформацію про збройну агресію росії та про те, як Україна потребує міжнародної допомоги.

Під час війни важливо, щоб міжнародна спільнота була обізнана про події, що відбуваються в Україні. Медіа можуть допомогти в цьому, поширюючи інформацію та сприяючи залученню міжнародної допомоги.

Підсумовуючи, розуміємо, що забезпечення ефективної роботи медіа під час війни є важливим для того, щоб люди були обізнані про події, що відбуваються навколо, і щоб вони могли приймати обґрунтовані рішення. Медіа повинні бути обережними з інформацією, яку вони поширюють, щоб уникнути поширення дезінформації та пропаганди. Вони також повинні бути прозорими щодо джерел інформації, на які вони посилаються, і об'єктивними у матеріалах, які створюють.

2.3. Вплив пропаганди на громадську думку та масову свідомість суспільства

Як згадувалося вище, пропаганда – це систематичний вплив на свідомість людей з метою зміни їхніх поглядів, переконань і поведінки. Пропаганда може використовуватися для досягнення різних цілей, таких як:

- Формування громадської думки.

- Зміна політичних або соціальних установок.
- Підтримка певної ідеології або групи.
- Заохочення певної поведінки.

Пропаганда є ефективним інструментом впливу на громадську думку та масову свідомість суспільства. Вона може використовуватися для створення певного образу світу, для формування у людей певних переконань і цінностей, а також для маніпулювання їхньою поведінкою.

Наприклад, багаторічні напрацювання російської машини пропаганди, яка заклала думки про «ворожий світ, агресивне НАТО, погану Америку» у голови населення росії.

Пропаганда активним чином змінює думку людей про певну проблему, про певну політичну або соціальну групу, а також про певну поведінку. Наприклад, вже звичайні (хоч і для більшої частини світу – неадекватні) заяви про прихильність українців до нацизму.

З іншого боку, широкий інструментарій пропаганди активно використовується для переконати людей у тому, що їхня країна є найкращою в світі. Досліджуючи російське медіа поле можна часто почути заяви про «хорошу росію, погану Америку» і цитата, яка вже стала розповсюдженим жартом серед молоді, «Слава богу, що ми живемо в росії, а не в Америці. Слава богу!» створена так званими загонами путіна, що зайвий раз демонструють складність ситуації та рівень впливу пропаганди на їхнє суспільство [26].

Варто розуміти, що пропаганда завдає шкоди суспільству. Вона може призвести до поширення дезінформації, до поляризації суспільства та до насильства.

Інструментарій та методологія пропаганди в медіа представляють собою широкий перелік, деякі з них такі:

- Емоційні аргументи: пропаганда часто використовує емоційно забарвлені аргументи, які викликають страх, гнів і ненависть, що провокує у людей певні почуття і спонукати їх до певних дій. Наприклад, пропаганда може використовувати образ ворога, щоб викликати у людей страх і ненависть до нього.
- Логічні аргументи: пропаганда також може використовувати логічні аргументи, щоб переконати людей у правильності певної точки зору. Однак важливо пам'ятати, що навіть логічні аргументи можуть бути оманливими. Пропаганда часто використовує логічні аргументи, які здаються правдоподібними, але насправді є невірними або оманливими.
- Стереотипи: пропаганда може використовувати стереотипи, щоб підсилити існуючі у людей упередження. Наприклад, пропаганда може використовувати стереотипи про певну групу людей у негативному світлі.
- Використання авторитетів: пропаганда часто використовує авторитетних людей, таких як політики, експерти або знаменитості, для того, щоб переконати людей у правильності певної точки зору [40].

Прикладом успішного використання пропаганди слугують уряди, які виправдовують війну або інші дії, які можуть бути засуджені населенням. Наприклад, уряд росії та Білорусі активно намагаються пояснити своєму електорату, чому «війна з Україною була необхідною», заявляючи про «превентивний удар» та «зупинку експансії НАТО».

З іншого боку, політичні партії можуть використовувати пропаганду для того, щоб перемогти на виборах. Наприклад, уряд володимира путіна консолідований навколо його образу царя та «великого» геополітичного стратега (навіть не дивлячись на те, що всі його рішення призводять до погіршення позиції росії на світовій арені).

Вони залучають державні прокремлівські ЗМІ (тобто всі існуючі медіа росії, адже залишки опозиції були остаточно знищені у лютому 2022 року) задля розповсюдження ідеї того, що думки та рішення путіна – єдиний правильний шлях, навіть якщо на цьому шляху потрібно вторгнутися в сусідню країну та вбити більше 300 тисяч російських чоловіків (станом на осінь 2023) [8]. Здається, що суспільне обурення мало б досягти апогею, коли люди чують такі цифри, але російське суспільство все ще демонструє пасивність та безвілля.

Коло впливу пропаганди не обмежується політикою: вона також використовується комерційними компаніями для того, щоб продати свої товари або послуги. Наприклад, комерційні компанії часто використовують пропаганду для того, щоб створити у людей бажання купити певний продукт або послугу, одночасно паплюжачи образ конкурентів.

Варто розуміти, що реклама і пропаганда в цьому контексті стають тотожними (у певному сенсі). Єдина чітка грань тут – момент використання негативного забарвлення тих повідомлень, які несуть ЗМІ. Реклама загалом розповідає про товари і послуги, а пропаганда покликана створити негативний образ конкурентних компаній задля покращення образу свого продукту.

Висновок до Розділу 2

У даному розділі були проаналізовані історичні передумови сучасної війни, яку розв'язала росія на території України у лютому 2022 року, а також дослідили аспекти впливу медіа на суспільну думку під час війни. Виявили ряд ключових елементів впливу російської пропаганди та виправдання війни.

Кажучи більш детально, по-перше, встановили, що пропаганда стала необхідним та ключовим інструментом гібридної війни: російській федерації вдалося використовувати інформаційні канали для створення маніпулятивної іміджевої кампанії, яка підтримувала військову агресію проти України та легітимізувала її дії в очах світової громадськості.

По-друге, важливим висновком є те, що пропаганда під час вторгнення росії в Україну не обмежується лише окупованими територіями. Вона також впливає на міжнародне сприйняття протистояння, розповсюджуючи дезінформацію та використовуючи різні засоби масової інформації для поширення свого впливу. Це демонструє важливість вивчення пропаганди в глобальному контексті.

По-третє, у дослідженні було виділено основні методи та інструменти, які використовуються росією в пропагандистській діяльності під час вторгнення. Це включає в себе контроль над медіа, соціальними мережами, створення фейкових новин та маніпуляцію громадською думкою. Розуміння цих методів є важливим для розробки стратегій протидії пропаганді та відстоювання інформаційної безпеки.

Усі ці висновки свідчать про важливість подальшого дослідження та аналізу проблеми пропаганди в контексті гібридної війни. Робота над цією темою має значення не лише для України, а й для всього світу, оскільки вона відображає сучасні виклики, пов'язані з інформаційною безпекою та впливом маніпуляції інформацією на міжнародну політику.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ПРОПАГАНДИСТСЬКИХ КАМПАНІЙ ТА МОЖЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ЇХНЬОМУ ВПЛИВУ

3.1. Основні пропагандистські кампанії росії під час повномасштабного вторгнення в Україну: аналіз використаного інструментарію та наративів

У контексті повномасштабного вторгнення росії в Україну стала актуальною не лише військова боротьба, але й інформаційний протистояння. Пропаганда є одним із ключових інструментів у формуванні власного наративу та впливу на свідомість громадськості. Виділимо та проаналізуємо ключові пропагандистських кампаній, які використовувала російська федерація під час війни в Україні. Проведений аналіз стане основою для розкриття стратегій, методів та наративів, які визначали інформаційну картину подій та впливали на громадську думку.

Росія впроваджувала низку кампаній, спрямованих на дискредитацію української влади і Збройних сил протягом багатьох років. Проте тиранічна машина пропаганди розкрила свій повний потенціал саме під час повномасштабного вторгнення, адже потрібно пояснити пересічним росіянам, нащо вводити війська у сусідню суверенну державу.

Одним з найяскравіших фейків-маніпуляцій є випуск програми «60 хвилин», який був поширений російськими ЗМІ в грудні 2021 року. У цьому матеріалі стверджувалося, що президент України Володимир Зеленський і його уряд є наркоманами і некомпетентними лідерами. Матеріал був опублікований на російському телеканалі «россия 1» і на сайті пропагандистського агентства «РИА Новости» [14].

Текст матеріалу: «Президент України Володимир Зеленський і його уряд є наркоманами і некомпетентними лідерами. Цей наратив ґрунтується на їхній поведінці під час війни. Зеленський постійно з'являється на публіці в неадекватному стані. Він ніяк не може сформулювати свою думку і часто плутається в словах. Його уряд також не здатний ефективно керувати країною. Вони прийняли ряд безглузвих рішень, які призвели до катастрофічних наслідків для України» [14].

Цей матеріал є типовим прикладом російської пропаганди. Він містить низку неправдивих ідей і маніпулятивних прийомів, які спрямовані на дискредитацію української влади і Збройних сил України.

Лейблінг та категоризація: автор використовує ярлики «наркомани» і «некомпетентні лідери» для президента та його уряду, що має на меті створити негативний образ та посіяти паніку серед населення країни, якою він управляє.

Така інформація є небезпечною, адже потрапляючи у медіаполе людей, які є некомпетентними у поняттях фейків та текстових маніпуляцій, або не мають елементарного критичного мислення, вона негативно вплине на суспільні ідеї (серед яких бажання перевороту і приходу проросійської влади (яка подається сильною та консолідованою навколо однієї сильної людини, яка знає точно, що треба робити), зневіра у своїх лідерах, капітуляційні настрої тощо).

Перебільшення та узагальнення: автор використовує сильні твердження, такі як «поведінка під час війни», «неадекватний стан» та «безглузді рішення», що не підтверджуються конкретними фактами чи доказами. Класичний для російської пропаганди метод екстраполяції емоційного забарвлення будь-яких подій насправді має неабиякий вплив на суспільство, адже вдало подається з іншими інструментами і прямо транслює

потрібні ідеї (зазвичай – саме в такого роду матеріалах як подано – присутні наративи про те, що Україна у руках неадекватної людини, яка не розуміє ні своїх дій, ні зв'язне речення не може скласти).

Маніпуляції у тексті спрямовані на формування негативного образу президента та його уряду, зниження їхнього авторитету та впливу на громадську думку. Кінцевою ціллю може бути виклик сумнівів щодо ефективності керівництва та підірвання довіри до поточної влади.

Щойно міжнародна спільнота дізнається про черговий військовий злочин, скоєний російською армією на окупованих територіях, російські ЗМІ активно починають поширювати інформацію про те, що українська влада фальсифікує будь-які докази проти росіян або взагалі сама влаштувала масове вбивство цивільного населення.

Наприклад, російські ЗМІ звинувачували українську армію у вчиненні злочинів проти мирного населення в Бучі, створивши низку відповідних матеріалів.

Приклад 1 (джерело: аналітичний матеріал «Медіазони». Дата: 2 квітня 2022 року. Заголовок: «В Буче тела убитых мирных жителей появились после ухода российских войск») [15]:

У сюжеті російського телеканалу «россия 1» від 2 квітня 2022 року стверджувалося, що зображення трупів на вулицях Бучі були сфальсифіковані українськими військовими. Демонструвалося як чоловік, який представлявся як місцевий житель Бучі, розповідає, що трупи були розміщені на вулицях після того, як російські війська відступили.

Цей сюжет телеканалу «росія 1» має ознаки пропагандистської інформації, а використані інструменти спрямовані на формування певного образу та вплив на громадську думку. Основні пропагандистські інструменти, які можуть бути виявлені в цьому матеріалі:

1. Дезінформація: заяви про сфальсифіковані зображення тіл вбитих людей можуть викликати недовіру до інформації, представленої українськими військовими та медіа. Наведені «свідчення» місцевого жителя можуть бути вигаданими або маніпулятивними, що підтримує висунути тезу.
2. Образотворення: використання зображень та відео для створення конкретного образу подій впливає на емоційний стан глядачів. Візуальні ефекти та відео монтаж можуть використовуватися для посилення враження та емоційного впливу.
3. Психологічний тиск: спроби переконати глядачів у тому, що інформація від українських військових є неправдивою, може посилювати психологічний тиск та підштовхувати людей приймати певні погляди.
4. Маніпуляція персональними історіями: підкреслення статусу експертності в обличчі місцевого жителя Бучі додатково посилює враження автентичності інформації.

Ці інструменти використовуються з метою формування певного світогляду, підтримки певних поглядів та викликання реакції глядачів у визначений спосіб.

Приклад 2 (джерело: «Коммерсант». Дата: 5 квітня 2022 року. Заголовок: «Правда о том, что произошло в Буче, откроется очень скоро») [20]:

У статті російського пропагандистського видання «Коммерсант» стверджувалося, що зображення трупів на вулицях Бучі були зняті в ході військових навчань, які проходили там за кілька тижнів до початку вторгнення росії в Україну. Вказувалося, як чоловік, який представлявся колишнім військовим, розповідав, що він впізнає на зображеннях трупи людей, які загинули під час тих навчань.

У цьому тексті також можна виокремити ряд пропагандистських інструментів, які доповнюють ті, що були згадані раніше:

1. Релятивізація подій: спроба релятивізації зображень тіл вбитих цивільних як результату військових навчань, а не прямого наслідку вторгнення, може слугувати для зменшення відповідальності та відвертання уваги від реальних фактів.
2. Використання авторитетів: заява «колишнього військового», який впізнає трупи на зображеннях, може викликати довіру до джерела інформації, особливо серед тих, хто вірить в авторитет військових.
3. Часовий аспект: зазначення, що зйомки відбувалися під час навчань, проведених за кілька тижнів до вторгнення, може використовуватися для вказання на розбіжності у датах, щоб звинуватити українську сторону у військовому злочині та перекладанні відповідальності на росіян.
4. Змішування фактів і вигадок: сполучення правдивої інформації (навчання в Бучі) з неправдивою (тіла вбитих внаслідок навчань) може створювати враження достовірності та збільшувати шанси прийняття пропагандистської версії подій.

Ці інструменти використовуються з метою перекрутити інформацію, створити певний наратив та вплинути на громадську думку відповідно до цілей пропагандистського повідомлення.

Такі матеріали є типовими прикладами російської пропаганди, спрямованої на дискредитацію української влади і Збройних сил України. Вони містять низку неправдивих і маніпулятивних тверджень, які є очевидними для світової спільноти, але не для жителів росії, які звикли вірити заявам з телевізорів.

Така дезінформація мала певний успіх та досягнула своїх цілей, зокрема в середині росії, де допомогла підірвати довіру до української влади і Збройних сил України. Однак, вона не змогла змінити загального настрою в світі, який є переважно несприятливим для росії.

Окремим типом пропагандистських матеріалів у російському медіаполі є кампанії з виправдання вторгнення в Україну.

Приклад 1 (джерело: Інтернет видання «RG.ru». Дата публікації: 21 лютого 2022 року. Заголовок: «Путин назвал вступление Украины в НАТО прямой угрозой безопасности России» [9]).

У цьому матеріалі видання «RG.ru» стверджувалося, що вторгнення в Україну є виправданим і необхідним, оскільки Україна планувала напасти на росію. У сюжеті було приведені цитати російського президента в. путіна, який стверджував, що Україна отримувала військову допомогу від НАТО, і готувала наступ на окупований Донбас.

Цей сюжет використовує ряд пропагандистських інструментів для створення певного наративу та впливу на громадську думку:

1. Дезінформація та неперевірені твердження: заяви про те, що Україна планувала напасти на росію, є непідтвердженими і безпідставними. Відсутність об'єктивних доказів служить основою для створення фальшивого наративу та приховування реальних причин вторгнення.
2. Використання авторитетів: інтерв'ю з російським президентом може викликати враження авторитетності та достовірності, зокрема серед тих, хто вірить в експертні думки володимира путіна.
3. Створення ворожого образу: заяви про те, що Україна отримує військову допомогу від НАТО та готує наступ на Донбас, мають на меті створити загрозливий та ворожий образ України, що виправдовувало б військове втручання росії.

Приклад 2 (Джерело: Інтернет видання «Коммерсант». Дата публікації: 8 лютого 2022 року. Заголовок: «Путин ожидает войну НАТО с Россией в случае вступления Украины в альянс») [28]:

У статті від 8 лютого 2022 року стверджувалося, що втручання у зовнішньополітичний курс України є необхідним, оскільки «розширення НАТО за рахунок країн східної Європи неприпустимо».

Більше того, автор наголошує на словах російського президента про те, що Україна є «неонацистською державою», яка проводить політику геноциду проти російського населення на Донбасі. Ці твердження не мають підтвердження і були відкинуті міжнародною спільнотою.

Ось деякі цитати з цієї статті:

- «Вступление Украины в НАТО — это объявление войны России.»
- «Украина является неонацистской державой, которая проводит политику геноцида против русского населения на Донбассе.»
- «Россия не может позволить себе, чтобы у ее границ находилась враждебная страна, которая угрожает ее безопасности.») [28].

Ці цитати демонструють, як російська пропаганда намагалася виправдати вторгнення в Україну, представляючи його як необхідний захід для захисту Росії від «неонацистської загрози».

Зазначений матеріал відображає кілька типових пропагандистських інструментів, які раніше вже згадувалися:

1. Дезінформація та маніпуляції: твердження про те, що Україна має намір напасти на Росію, є необґрунтованим та дезінформативним.
2. Чорно-білий підхід: розділення ситуації на чорне та біле, оцінка подій через призму «ми – жертви» та «вони – загроза» (є характерною рисою пропаганди). Вказано, що вторгнення – єдиний шлях захисту Росії від неіснуючої загрози.

3. Вигадані звинувачення: окреслення України «неонацистською державою», яка проводить геноцид, не підтверджується фактами, що формує і посилює враження загрози від України.
4. Демонізація та психологічний тиск: спроба представити Україну як ворога, що створює безпекову загрозу для росії, є прикладом демонізації і використання психологічного тиску на громадську думку.

Наступний тип пропагандистських матеріалів – нівелювання понять війни та вторгнення як таких та їхня подальша заміна на «спеціальну військову операцію».

Приклад 1 (Джерело: Медіахолдінг «Інтерфакс». Дата публікації: 24 лютого 2022 року. Заголовок: «Путин заявил о проведении специальной военной операции в связи с ситуацией в Донбассе») [27].

У цьому матеріалі було вперше використано термін «спеціальна військова операція» для позначення вторгнення в Україну. Було сказано, що це не є війною, а лише «операцією», метою якої є «демілітаризація і денацифікація України».

Цей сюжет є типовим прикладом російської пропаганди, спрямованої на нівелювання понять війни та вторгнення. Термін «спеціальна військова операція» є менш жорстким і має менш негативні конотації, ніж терміни «війна» або «вторгнення».

Інструменти пропаганди, використані у сюжеті, можна окреслити наступним чином:

1. М'яке зменшення інциденту: використання терміну «спеціальна військова операція» замість «війна» або «вторгнення» має на меті м'яко зменшити вагомість та негативні асоціації, пов'язані із цими термінами.
2. Маніпуляція термінами: підтасовка формулювань дозволяє змінити сприйняття подій. «Спеціальна військова операція» створює враження

контрольованого та обґрунтованого заходу, хоча фактично йдеться про повномасштабне вторгнення.

3. Наратив «демілітаризація і денацифікація»: впровадження такого «благородного» мотиву для вторгнення, як «демілітаризація і денацифікація», є спробою змінити сприйняття аудиторії та надати легітимний вигляд воєнним діям.

Приклад 2 (Джерело: Агентство «Тасс.ру». Дата публікації: 24 лютого 2022 року. Заголовок: «Начало военной операции на Украине. Хроника событий») [6]:

У статті «Тасс.ру» повідомлялося про початок вторгнення росії в Україну. Вказувалося, що це не є війною, а лише «спеціальною військовою операцією», метою якої є «демілітаризація і денацифікація України». Більше того, автори наголошували, що росія не прагне до війни з Україною, а лише хоче захистити «своїх громадян» на Донбасі.

Другий приклад має приблизно той самий сенс та інструментарій, що і перший приклад. Головна його мета – нівелювати можливі негативні емоції у російського населення (хоча більша частина їхнього суспільства була готова до розвитку подій саме таким чином та навіть підтримувала дії російського президента), а також просунути у народ думки про захист «своїх громадян» на Донбасі. Так званий мовний фасад матеріалу підсилює ефект інформаційної садації, надаючи більш офіційний та менш загострений характер подій, що прямо впливає на сприйняття читача.

Іншою актуальною топ-темою, яку використовують російські медіа – дискредитація НАТО і США.

Приклад 1 (Джерело: Агентство «Тасс.ру». Дата публікації: 17 грудня 2021 року. Заголовок: «Как россия противостояла расширению НАТО на восток») [35]:

У цій статті мова йшла про те, що розширення НАТО на схід є безпосередньою загрозою для безпеки росії.

Матеріалу притаманні маніпуляції, серед яких:

1. Створення загрози: заява про те, що розширення НАТО на схід є безпосередньою загрозою, створює резонанс до цієї події і посилює враження, що росія виступає в обороні від потенційної агресії.
2. Демонізація противника: звинувачення НАТО в прагненні оточити росію та підірвати її позиції в регіоні є прикладом демонізації. Це має на меті створення негативного образу альянсу та підтримки враження, що росія діє адекватно загрозі.
3. Емоційний вплив: використання емоційно забарвлених слів, таких як «загроза» та «оточення», може викликати страх або обурення серед аудиторії, що сприяє формуванню конкретних поглядів на події.
4. Достовірність джерел: інтерв'ю з російським дипломатом може надавати додаткової авторитетності і підтверджувати висловлені твердження.
5. Різка оцінка: використання яскравих загальних тверджень, таких як «безпосередня загроза», може підкреслити серйозність ситуації та надати гострий характер висловленим поглядам.
6. Відсутність контраргументів: здебільшого такі матеріали мають мало або жодних контраргументів, що дозволяє представити односторонню версію подій.

Приклад 2 (Джерело: Інформаційне агентство «РБК». Дата публікації: 27 грудня 2021 року. Заголовок: «Лавров заявив о стремлении США и НАТО уничтожить россию») [3]:

Як і у попередньому прикладі, стаття несе в собі ідею, що США та НАТО планують знищити росію. «Експертною» думкою тут ділиться російський голова МЗС С. Лавров.

Використовується ряд пропагандистських інструментів, які можна порівняти з попередньо вказаними, і додати до них додаткові:

1. Засудження противника: звинувачення США і НАТО у намірах знищити росію є яскравим прикладом засудження. Це може створювати враження загрози з боку західних країн і викликати у глядачів відчуття потреби в обороні своєї країни.
2. Створення комплексної загрози: наведення ідеї військової операції США і НАТО проти росії розширює обсяг можливої загрози та створює образ комплексної агресії, що може посилити відчуття невпевненості та страху.
3. Авторитет експерта: використання «дипломатичного експерта» підсилює авторитет та довір'я до висловлених тверджень. Але слід зауважити, що думка такого «експерта» є вибірковою та спрямованою на підтримку конкретного наратива.
4. Страх та параноя: сюжет про можливу військову операцію з боку США і НАТО може викликати страх та параною серед глядачів, створюючи враження невизначеності та небезпеки.
5. Вигадані сенсації: подання ідеї про готовність США і НАТО провести військову операцію є вигаданою сенсацією, особливо з огляду на те, що вона не має об'єктивних підтверджень.

Російська пропаганда стала невід'ємною частиною широкої стратегії росії в рамках війни в Україні. Хоча вона досягла певного успіху, зокрема у внутрішній аудиторії, де сприяє утриманню суспільної підтримки війни, але їй не вдалося у змінити загального світового настрою.

Основні методи пропаганди включають засудження противника, перебільшення та узагальнення, створення комплексної загрози, використання авторитету експертів, вплив на емоції через страх та параною, створення вигаданих сенсацій та релятивізацію термінів.

Ці інструменти спрямовані на формування конкретного уявлення про події та ситуації, підсилення емоційного впливу та створення внутрішньої єдності на основі «ворожого» образу. Такий підхід допомагає медіа досягати своїх цілей у внутрішній та зовнішній політичній маніпуляції.

3.2. Ефективність пропагандистських заходів та їхній вплив на громадську думку

Російські ЗМІ впливають на свою аудиторію через різноманітні канали, такі як телебачення, радіо, Інтернет і соціальні мережі. Зазначені медіа-ресурси активно використовуються для поширення ідеологічно насичених матеріалів та створення певного образу країни не тільки у внутрішньому, а й у світовому сприйнятті.

Статистичні дані вказують на велику кількість глядацької аудиторії російських медіа. За даними останніх років, телевізійна аудиторія в росії становить понад 63% населення, що свідчить про широкий охоплення цього каналу комунікації. Крім того, високий рівень використання Інтернету та соціальних мереж у росії (понад 80% населення користується Інтернетом) робить ці платформи важливим інструментом для впливу на громадську думку [34].

Однак важливо враховувати, що ефективність пропагандистських заходів може варіюватися в залежності від критичного мислення аудиторії. Інформаційні опитування вказують, що лише невелика частина населення

сприймає матеріали, що надходять, критично та шукає альтернативні джерела інформації [34]. Однак існує і значна кількість людей, які приймають інформацію, яка подається російськими ЗМІ, без значного сумніву або перевірки.

Крім того, важливим елементом є географічна розташованість аудиторії. Згідно з дослідженнями, жителі прикордонних регіонів, де інформаційний вплив росії є більш інтенсивним, більш схильні до впливу російської пропаганди, порівняно з іншими регіонами [30].

Говорячи про внутрішній ринок, російська пропаганда є дуже ефективною у формуванні позитивного іміджу росії саме всередині країни. Це пов'язано з тим, що російські ЗМІ перебувають під контролем держави і ретельно відбирають інформацію, яка поширюється. У російських ЗМІ переважають позитивні повідомлення про росію та її владу, а негативні або замовчуються, або фокусуються навколо зовнішніх політичних опонентів країни.

Російська пропаганда також успішно формує віру у російського суспільства в те, що росія є об'єктом несправедливої атаки з боку США та європейських країн. Цей міт допомагає Кремлю обґрунтовувати свою агресивну політику та консолідувати суспільство проти зовнішнього ворога.

Проведене в 2023 році наукове дослідження виявило суттєвий вплив російської пропаганди на погляди середньостатистичного росіянина. Робота, здійснена Центром Карнегі в Москві, свідчить, що особи, які регулярно переглядають російські державні ЗМІ (станом на 2023 у країні не залишилося опозиційних медіа, тому можна вважати усі російські ЗМІ державними), виявляють більшу схильність підтримувати політику російського уряду та менше схильні до критичного осмислення інформації [2].

Виявлено, що особи, які систематично споживають контент російських державних ЗМІ, схилиються до переконання, що дії російського уряду спрямовані на просування їхніх інтересів, і в меншій мірі вважають їх корумпованими чи неадекватними ситуації. Також виявлено, що такі особи проявляють менше довіри до незалежних ЗМІ та менше критично ставляться до інформації, яку отримують.

Дослідження Центру Карнегі додатково підкреслило ефективність російської пропаганди в контексті осіб із низьким рівнем освіти (згідно зі звітом федеральної служби державної статистики (росстат), на початку 2023 року в росії навчалось всього 5 мільйонів студентів, що відображає 53,4% від загальної кількості населення у віковому діапазоні від 15 до 29 років) та довіри до державних інститутів. Особи із зазначеними характеристиками виявляють більшу схильність вважати інформацію від російських державних ЗМІ правдивою та обґрунтованою [2].

Ці висновки засвідчили ініційовані раніше дослідження, які підкреслювали вагомий вплив російської пропаганди на формування громадської думки в росії. Російська пропаганда, часто використовуючи дезінформацію та пропаганду, виявляє здатність дезорієнтувати громадян та підірвати їхню підтримку демократичних цінностей.

Слід зазначити, що російська пропаганда активно приймає участь в сучасній інформаційній війні, включаючи дезінформацію, маніпуляції та створення вірусного контенту на іноземну аудиторію. Це робиться з метою впливу на політичні події в інших країнах та формування сприятливого для росії зовнішнього «клімату».

Російська інформаційна діяльність на міжнародному рівні інтегрована в стратегію Кремля, спрямовану на консолідацію власного впливу у світі та дискредитацію закордонних опонентів. Органи влади росії активно

фінансують та підтримують ряд медіа, що служать засобами поширення пропаганди, включаючи такі, як russia Today (RT), Sputnik та RIA Novosti.

Міжнародна телевізійна мережа RT, започаткована у 2005 році, наявна у більш ніж 100 країнах та транслюється різними мовами, включаючи англійську, французьку, німецьку та арабську. RT відома своєю вираженою проросійською позицією та активною дезінформаційною діяльністю іноземних урядів [36].

Перед початком повномасштабного вторгнення росії в Україну, RT розповсюджувала дезінформацію щодо підготовки Україною нападу на росію та подавала вторгнення російських військ як запобігання геноциду російськомовного населення. Крім того, RT поширювала дезінформацію про атаки українських збройних сил на російські військові об'єкти та використання українською владою цивільних осіб як живого щита.

Мережа RT також веде пропаганду щодо інших країн, зокрема США, ЄС та НАТО, зображуючи їх у негативному світлі та намагаючись дискредитувати їхню політику. Діяльність медіахолдінгу має суттєвий вплив на формування громадської думки в ряді країн, сприяючи наростанню антизахідних настроїв та зменшенню підтримки України.

У проведеному у 2023 році дослідженні виявлено, що медійний ресурс «russia Today» (RT) має від'ємний вплив на рівень суспільної підтримки України у західному соціумі. Дослідження, яке ініціював Центр стратегічних та міжнародних досліджень (ЦСМД) у Вашингтоні, розкрило, що особи, які регулярно споживають контент RT, менше схильні підтримувати Україну у її протистоянні з росією [36].

Результати дослідження ЦСМД свідчать, що регулярні глядачі RT менше схильні вважати російське вторгнення в Україну несправедливим, а замість цього більше схиляються до думки, що Україна готувалася до нападу

на росію. Крім того, вони менше підтримують надання військової допомоги Україні та введення санкцій проти росії.

У контексті дослідження ЦСМД важливо відзначити, що вплив RT виявляється більш ефективним серед тих осіб, які не мають високого рівня довіри до традиційних (вітчизняних) ЗМІ. Споживачі інформації, які сумніваються у достовірності таких джерел, переконані, що інформація, отримана від RT, є об'єктивною та неупередженою.

Ці результати в подальшому підтверджують висновки попередніх наукових досліджень, що розкривають значущий вплив російської пропаганди на формування громадської думки у західному суспільстві. Враховуючи те, що російська пропаганда часто спрямована на поширення дезінформації та пропаганди, можливо виокремити її роль у сприянні спотворенню переконань громадян та підірвані їхньої підтримки демократичних цінностей.

Окрім RT, російська влада також підтримує інші медіа, які служать векторами пропаганди, такі як Sputnik, RIA Novosti та Tass. Ці засоби масової інформації також мають широкий охоплення та значний вплив на громадську думку.

Будь-який зовнішній вплив на населення тієї чи іншої країни з використанням пропаганди і дезінформації потрібно оцінювати за конкретними критеріями ефективності пропагандистських заходів. Поговоримо про них детально:

1. Зорієнтованість на цільову аудиторію: ефективність пропагандистських заходів повинна визначатися здатністю досягати поставлених цілей серед конкретної аудиторії. Це вимагає аналізу і врахування особливостей та інтересів цільового сегменту.

2. Вплив на свідомість та усвідомлення: ефективність пропагандистських заходів вимірюється здатністю змінювати усвідомлення та переконання цільової аудиторії. Це може бути виміряно змінами в поглядах, ставленні та рівні свідомості щодо поданої інформації.
3. Реакція та взаємодія з аудиторією: ефективність може бути визначена реакцією цільової аудиторії на пропагандистські заходи. Взаємодія, обговорення та залучення аудиторії можуть служити індикаторами успіху.
4. Стійкість та тривалість впливу: оцінювання ефективності повинно враховувати тривалість та стійкість впливу пропагандистських заходів. Зміни в поглядах та поведінці повинні залишатися протягом тривалого періоду.
5. Об'єктивність та достовірність інформації: ефективність пропагандистських заходів також залежить від об'єктивності та достовірності наданої інформації. Чим більше інформація відповідає об'єктивним фактам, тим ефективніше можуть бути пропагандистські заходи.

Як згадано вище, ефективність пропагандистських заходів необхідно вимірювати за комплексом критеріїв, які враховують специфіку завдань, аудиторії та контексту. Лише інтегрований підхід дозволяє отримати повну картину впливу і визначити успішність проведених заходів.

Після проведеного аналізу, розуміємо, що російська інформаційна пропаганда становить серйозну загрозу для принципів демократії та міжнародної безпеки, може сприяти зростанню міжнаціональної ворожнечі та насильства між країнами.

Такий висновок підтримує комплексна оцінка російської пропаганди: її аудиторія прихильна до діючої влади, підтримує повномасштабне вторгнення в Україну, вороже налаштована до ЄС, НАТО та США і так далі.

Хоча ефективність російської пропаганди закордоном є об'єктом обговорення, статистичні дані свідчать про значний вплив цих заходів на громадську думку в певних регіонах світу.

3.3. Діяльність міжнародних організацій та уряду України в сфері боротьби з пропагандою та дезінформацією

У сучасному світі міжнародні організації та уряд України ведуть активну співпрацю у сфері протидії пропаганді та дезінформації. Головною метою цієї співпраці є забезпечення об'єктивного та неупередженого висвітлення подій в Україні та закордоном, протидія впливу російської пропаганди та дезінформації, а також підвищення рівня медіаграмотності серед населення.

Діяльність міжнародних організацій в цьому напрямку є надзвичайно значущою. Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи, НАТО та Європейський союз приділяють велику увагу розробці та впровадженню заходів, спрямованих на підвищення рівня медіаграмотності громадян, підтримку свободи слова та протидію маніпуляціям громадською думкою. Наприклад, Організація Об'єднаних Націй створила веб-сайт, призначений для боротьби з дезінформацією, де можна знайти інформацію про розпізнавання дезінформації та захист від її впливу [32].

Ще у 2009 році Рада Європи підписала Хартію про свободу преси. Цей документ захищає свободу слова та свободу преси, а також визначає обов'язки ЗМІ. Крім того, Рада Європи розробила рекомендації щодо

боротьби з дезінформацією. Документ містить правила для держав-членів Ради Європи щодо підвищення рівня медіаграмотності населення, сприяння свободі слова та протидії маніпуляціям громадською думкою. Також був створений Європейський центр з питань свободи преси і медіа. Центр займається дослідженням питань свободи преси та медіа, а також розробкою заходів щодо сприяння цим свободам.

НАТО зосереджується на розробці методів протидії дезінформації в Інтернеті: був створений Центр передового досвіду з кібербезпеки. Центр займається розробкою методів протидії дезінформації в Інтернеті. Також Альянс фінансує проекти, спрямовані на підвищення рівня медіаграмотності населення.

Європейський союз створив план дій, що включає заходи для підвищення рівня медіаграмотності населення та протидії маніпуляціям громадською думкою. Наприклад, надано фінансування проєктів, спрямованих на підвищення рівня медіаграмотності населення. Мета цих проєктів – розробити навчальні програми та ресурси, які допомагають людям навчитися розпізнавати дезінформацію та критично ставитися до інформації, яку вони споживають. Також ЄС працює над створенням спільного європейського органу, який буде відповідати за боротьбу з дезінформацією. Цей орган буде займатися моніторингом дезінформації, поширеної в Інтернеті, та розробкою заходів щодо протидії цій дезінформації.

З іншого боку, уряд України приділяє особливу увагу боротьбі з пропагандою та дезінформацією. Зокрема, у 2022 році був створений Національний центр протидії дезінформації, який активно моніторить діяльність російських ЗМІ та розробляє заходи для протидії їхньому впливу.

Крім того, уряд України вживає додаткові заходи у сфері боротьби з пропагандою та дезінформацією. Наприклад, у 2022 році було запущено

кампанію з підвищення рівня медіаграмотності населення. Ця кампанія спрямована на те, щоб навчити людей розпізнавати дезінформацію та критично ставитися до неї. Додатково було заборонено діяльність російських ЗМІ в Україні після повномасштабного вторгнення росії у 2022 році [32].

Уряд України співпрацює з міжнародними організаціями у сфері боротьби з пропагандою та дезінформацією. Наприклад, Україна є членом Глобального Альянсу проти дезінформації, який об'єднує понад 100 країн і організацій, які працюють над протидією поширенню дезінформації.

До повномасштабного вторгнення росії в Україну, російська пропаганда була досить успішною у створенні негативного образу України в російському суспільстві. Відповідно до дослідження, проведеного Центром Разумкова у 2021 році, 57% росіян вважали, що Україна є частиною росії, а 49% вважали, що Україна є країною з антиросійською політикою [32].

Після повномасштабного вторгнення росії в Україну, російська пропаганда стала ще більш агресивною і спрямованою на деморалізацію українського населення.

Згідно з дослідженням, проведеним Укрінформ: Медіацентр Україна — у 2022 році, 61% українців вважали, що російська пропаганда є серйозною проблемою для України. Це дослідження також показало, що 48% українців вважали, що російська пропаганда має вплив на їхню думку про війну в Україні [14].

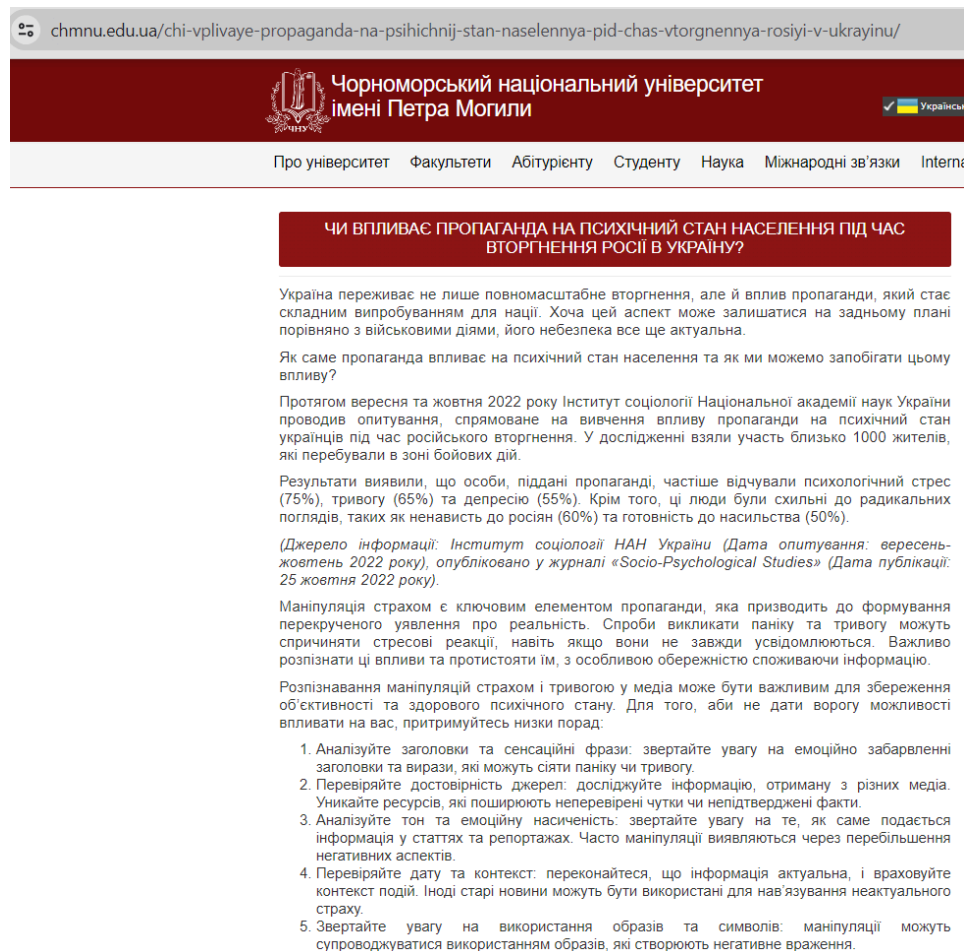
Виходячи зі статистичних даних, розуміємо, що протидія російській пропаганді є вкрай важливою темою для дослідження та подальшої розробки, адже інформація – сама по собі є зброєю, яку можна використовувати як для захисту, так і для нападу.

У наступному підрозділі автор зосередить свою увагу на наданні більш детальних рекомендацій щодо протидії пропаганді.

3.4. Внесок автора та рекомендації для подальших досліджень

Комплексний підхід у дослідженні пропаганди та дезінформації є ключовим, тому було створено ряд матеріалів, що розробляють питання впливу тих чи інших кампаній під час повномасштабного вторгнення росії в Україну.

Перший матеріал – «Чи впливає пропаганда на психічний стан населення під час вторгнення росії в Україну?» було опубліковано на офіційному сайті Чорноморського національного університету ім. Петра Могили, дата публікації 23.02.2024 [25].

chmnu.edu.ua/chi-vplivaye-propaganda-na-psihichnij-stan-naselennya-pid-chas-vtorgnennya-rosiyi-v-ukrayinu/

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Про університет Факультети Абітурієнту Студенту Наука Міжнародні зв'язки Intern

ЧИ ВПЛИВАЄ ПРОПАГАНДА НА ПСИХІЧНИЙ СТАН НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ?

Україна переживає не лише повномасштабне вторгнення, але й вплив пропаганди, який стає складним випробуванням для нації. Хоча цей аспект може залишатися на задньому плані порівняно з військовими діями, його небезпека все ще актуальна.

Як саме пропаганда впливає на психічний стан населення та як ми можемо запобігати цьому впливу?

Протягом вересня та жовтня 2022 року Інститут соціології Національної академії наук України проводив опитування, спрямоване на вивчення впливу пропаганди на психічний стан українців під час російського вторгнення. У дослідженні взяли участь близько 1000 жителів, які перебували в зоні бойових дій.

Результати виявили, що особи, піддані пропаганді, частіше відчували психологічний стрес (75%), тривогу (65%) та депресію (55%). Крім того, ці люди були схильні до радикальних поглядів, таких як ненависть до росіян (60%) та готовність до насильства (50%).

(Джерело інформації: Інститут соціології НАН України (Дата опитування: вересень-жовтень 2022 року), опубліковано у журналі «Socio-Psychological Studies» (Дата публікації: 25 жовтня 2022 року).

Маніпуляція страхом є ключовим елементом пропаганди, яка призводить до формування перекрученого уявлення про реальність. Спроби викликати паніку та тривогу можуть спричиняти стресові реакції, навіть якщо вони не завжди усвідомлюються. Важливо розпізнати ці впливи та протистояти їм, з особливою обережністю споживаючи інформацію.

Розпізнавання маніпуляцій страхом і тривогою у медіа може бути важливим для збереження об'єктивності та здорового психічного стану. Для того, аби не дати ворогу можливості впливати на вас, притримуйтесь низки порад:

1. Аналізуйте заголовки та сенсаційні фрази: звертайте увагу на емоційно забарвлені заголовки та вирази, які можуть сіяти паніку чи тривогу.
2. Перевіряйте достовірність джерел: досліджуйте інформацію, отриману з різних медіа. Уникайте ресурсів, які поширюють неперевірені чутки чи невідтверджені факти.
3. Аналізуйте тон та емоційну насиченість: звертайте увагу на те, як саме подається інформація у статтях та репортажах. Часто маніпуляції виявляються через перебільшення негативних аспектів.
4. Перевіряйте дату та контекст: переконайтеся, що інформація актуальна, і враховуйте контекст подій. Іноді старі новини можуть бути використані для нав'язування неактуального страху.
5. Звертайте увагу на використання образів та символів: маніпуляції можуть супроводжуватися використанням образів, які створюють негативне враження.

- Звертайте увагу на використання образів та символів: маніпуляції можуть супроводжуватися використанням образів, які створюють негативне враження.
- Сприймайте критично та запитуйте: ставте питання, розглядаючи інформацію. Питайте себе, чи є в достовірних джерелах підтвердження поданих фактів.

Пропаганда також створює враження ізоляції та ворожнечі, що може призвести до розколу суспільства та виникнення конфліктів. Побудова діалогу та активна участь у громадському житті можуть служити засобами для збереження соціальної стабільності.

Джерело

Російські медіа, вплив яких нерідко поширюється і на українське інформаційне поле, намагаються переписати історію та змінити самоідентифікацію нашої нації. Це може викликати психологічне дезорієнтування та втрату віри у власну ідентичність. Важливо визначити та захищати історичну правду, сприяючи збереженню культурної спадщини.

Захист від впливу пропаганди передбачає створення позитивного наративу, що сприяє об'єднанню суспільства та підтримці психічного здоров'я. Важливо розрізняти факти від маніпуляцій та притримуватися правил інформаційної гігієни, обмежуючи споживання

Джерело

Російські медіа, вплив яких нерідко поширюється і на українське інформаційне поле, намагаються переписати історію та змінити самоідентифікацію нашої нації. Це може викликати психологічне дезорієнтування та втрату віри у власну ідентичність. Важливо визначити та захищати історичну правду, сприяючи збереженню культурної спадщини.

Захист від впливу пропаганди передбачає створення позитивного наративу, що сприяє об'єднанню суспільства та підтримці психічного здоров'я. Важливо розрізняти факти від маніпуляцій та притримуватися правил інформаційної гігієни, обмежуючи споживання негативної і неправдивої інформації.

В умовах російського вторгнення в Україну захист від психологічного впливу пропаганди стає ключовим завданням. Громадськість, ЗМІ та влада повинні спільно розробляти стратегії, що дозволять зберегти психічне здоров'я нації та її стійкість в умовах інформаційного тиску.

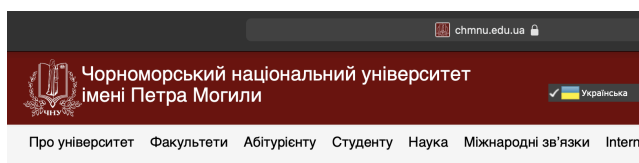
Носікоє Віталій,

магістрант VI курсу спеціальності «Журналістика»

У тексті розглядається вплив пропаганди та дезінформації під час повномасштабного вторгнення росії в Україну, визначаючи цей аспект як

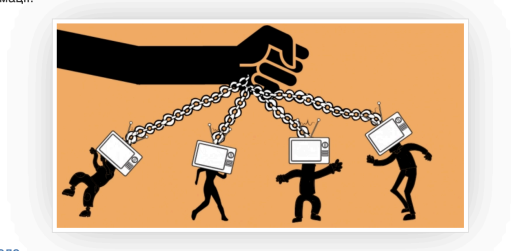
складне випробування для нації. Акцентується увага на ключовому елементі пропаганди – маніпуляції страхом, що призводить до формування перекрученого уявлення про реальність. Крім того, читачі отримують поради з розпізнавання маніпуляцій у медіа, адже захист від впливу пропаганди постає вкрай важливим для збереження об'єктивності та психічного здоров'я.

Другий матеріал – «Рекомендації з протидії пропаганді у медіа: як розуміти і відрізнити маніпуляції» було опубліковано на офіційному сайті Чорноморського національного університету ім. Петра Могили, дата публікації 23.02.2024. Матеріал висвітлює питання захисту від різного роду маніпуляцій більш детально, розкриваючи всю суть та надаючи конкретні поради [24].

РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПРОТИДІЇ ПРОПАГАНДІ У МЕДІА: ЯК РОЗУМІТИ І ВІДРІЗНЯТИ МАНІПУЛЯЦІЇ

Сучасне інформаційне суспільство стикається з ростом пропагандистських впливів у медіа. Це підкреслює важливість розвитку критичного мислення та вміння розпізнавати маніпуляції у засобах масової інформації. Наша стаття пропонує інструкцію для громадян та журналістів, яка сприятиме розумінню та відрізненню пропаганди від об'єктивної інформації.

Джерело

За визначенням класика теорії пропаганди Едварда Бернейса, пропаганда – систематичне розповсюдження ідеології чи інформації з метою впливу на переконання та поведінку аудиторії. Ключовими характеристиками пропаганди є відсутність об'єктивності, спрямованість на досягнення певних цілей та використання маніпулятивних прийомів [Теорія пропаганди / Едвард Бернейс. Ніпро Publishing, 2010. – С. 29.].

Основні методи медіа-маніпуляції можна визначити наступним чином:

Створення стереотипів (Джерело: телеканал «россия 1»; Дата: 2022-07-20)

У випуску новин телеканалу «россия 1» від 20 липня 2022 року було показано сюжет про вибух у торговельному центрі в Кременчуку. Йшлося про те, що вибух стався внаслідок

У випуску новин телеканалу «россия 1» від 20 липня 2022 року було показано сюжет про вибух у торговельному центрі в Кременчуку. Йшлося про те, що вибух стався внаслідок удару українських військових по складах боєприпасів, розташованих поруч із торговим центром. У сюжеті не було сказано, що удар по торговельному центру було завдано армією РФ.

Такий матеріал є прикладом просування стереотипу про те, що Україна є агресором і що вона обстрілює власні міста. Він поширений російськими медіа і використовується для виправдання збройної агресії проти України.

Емоційний вплив (Джерело: телеканал «RT», Дата: 2022-08-05)

У сюжеті телеканалу «RT» від 5 серпня 2022 року було показано інтерв'ю з росіячкою, яка втратила сина під час повномасштабного вторгнення в Україну. У інтерв'ю жінка розповідала про те, як гордилася своїм сином і як важко їй було змиритися з його смертю. Звісно ж, ані вона, ані журналісти не сказали ні слова про мирних жителів України, яких міг вбити її син «герой».

Цей сюжет є прикладом використання емоційного впливу на аудиторію. Він створений, щоб викликати у росіян співчуття до матерів, які втратили своїх синів у так званій «своє» в Україні.

Викривлення фактів (Джерело: газета «Комсомольская правда», Дата: 2022-09-10)

У статті газети «Комсомольская правда» від 10 вересня 2022 року було сказано, що українські військові використовують мирних жителів Донбасу як живий щит. А саме стверджувалося, що українські військові розміщують свої позиції в житлових будинках і школах, щоб ускладнити російським військам завдання ударів.

Ця стаття є прикладом викривлення фактів. Насправді, російські війська неодноразово обстрілювали житлові будинки і школи в Донбасі без жодної на те причини, що призвело до поранення і загибелі мирних жителів.

Використання дезінформації (Джерело: Telegram-канал «RT на русском», Дата: 2022-01-20)

У Telegram-каналі «RT на русском» 20 січня 2022 року було опубліковано повідомлення про те, що Україна готується до наступальної операції на Донбасі: стверджувалося, що активно накопичуються війська та техніка на кордоні з ОРДЛО і що українська армія планує розпочати наступ у найближчі дні.

Це повідомлення є прикладом використання дезінформації, адже зазначене не підкріплювалося жодними доказами.

Ці приклади демонструють, що російська машина пропаганда використовує різні методи для досягнення своїх цілей. Вона створює стереотипи, використовує емоційний вплив, викривляє факти і поширює дезінформацію. Ці методи дозволяють впливати на думки і почуття людей, що може мати серйозні наслідки для міжнародної безпеки.

Протидія пропаганді представляє собою важливу навичку. Поговоримо про це детальніше.

розпочати наступ у найближчі дні.

Це повідомлення є прикладом використання дезінформації, адже зазначене не підкріплювалося жодними доказами.

Ці приклади демонструють, що російська машина пропаганда використовує різні методи для досягнення своїх цілей. Вона створює стереотипи, використовує емоційний вплив, викривляє факти і поширює дезінформацію. Ці методи дозволяють впливати на думки і почуття людей, що може мати серйозні наслідки для міжнародної безпеки.

Протидія пропаганді представляє собою важливу навичку. Поговоримо про це детальніше.

- Розвиток критичного мислення: збільшення уваги до джерел інформації та перевірка їхньої об'єктивності.
- Аналіз мовних засобів: розгляд слів, які можуть викликати емоційну реакцію, та об'єктивна оцінка їхнього використання.
- Перевірка фактів: використання незалежних джерел для підтвердження чи спростування наведених фактів.
- Усвідомлення біасу: розуміння можливих спрямувань чи прихованих інтересів автора.

В останні роки росія використовує різноманітні маніпулятивні техніки та розповсюдження фейкової інформації. Наприклад, під час війни на сході України, російські медіа навісміно використовували фотографії та відео зі збройних конфліктів закордоном, щоб підкріпити наратив та образ ворожої України. Більше того, просуваючи фейкові новини про події в Україні різними способами, росія прагнула впливати на світову громадську думку та сприяла своїм політичним цілям.

Протидія медіа-маніпуляціям стає все більш важливою навичкою в епоху інформаційного перенасичення, тим паче у часи повномасштабного вторгнення росії в Україну, коли інформаційна війна відіграє неабияку роль. Ця інструкція слугує важливим інструментом для визначення та запобігання впливу пропаганди, сприяючи формуванню об'єктивного бачення світу та покращенню інформаційної грамотності в суспільстві. Застосування цих принципів сприятиме створенню критично мислячого суспільства, здатного аналізувати та розуміти різноманітні інформаційні потоки.

Новіков Віталій

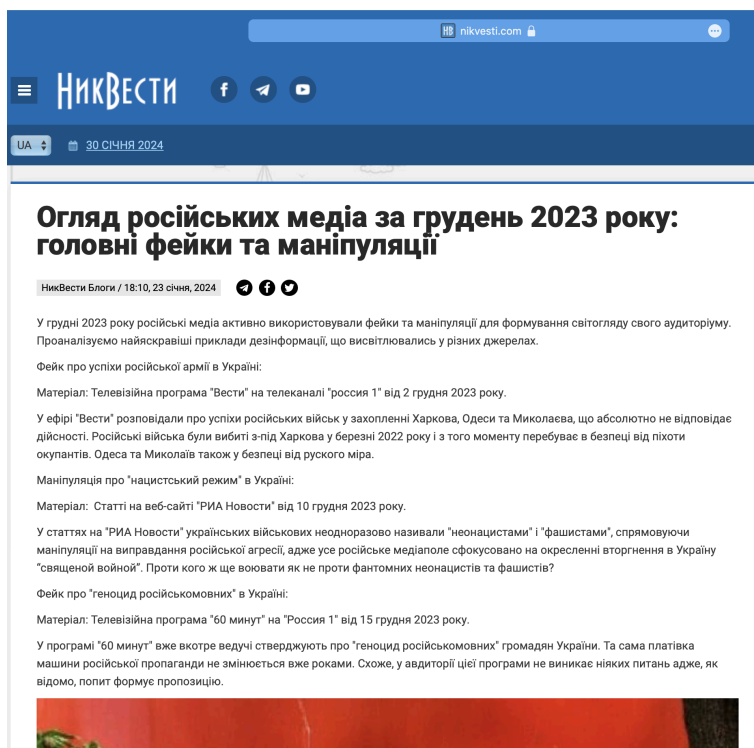
магістрант VI курсу спеціальності «Журналістика»

У статті розглянуто важливість розвитку критичного мислення та навичок розпізнавання маніпуляцій у медіа в умовах зростаючого впливу пропаганди. Приведені приклади пропагандистських методів, використаних

російськими медіа під час вторгнення в Україну, такі як створення стереотипів, емоційний вплив, викривлення фактів і дезінформація.

Запропонована інструкція для громадян та журналістів є значущим кроком у протидії медіа-маніпуляціям. Вона включає розвиток критичного мислення, аналіз мовних засобів, перевірку фактів та усвідомлення біасу.

Третій матеріал – «Огляд російських медіа за грудень 2023 року: головні фейки та маніпуляції» було опубліковано на офіційному сайті видання «Ніквесті», дата публікації 23.02.2024. У матеріалі зроблений фокус на практичному аспекті дослідження: аналізі російських матеріалів за обраний проміжок часу [22].

Ретельно проаналізовано приклади дезінформації, що використовується російськими медіа у грудні 2023 року, зазначено, що фейки та маніпуляції були використані для формування світогляду аудиторії, наводячи приклади конкретних інцидентів.

Більше того, підкреслюється важливість критичного підходу до інформації від російських медіа, перевірки достовірності інформації, а також введення мір задля стримування поширення фейків та маніпуляцій. Висновок свідчить про необхідність уважного та об'єктивного сприйняття інформації в умовах інформаційної війни.

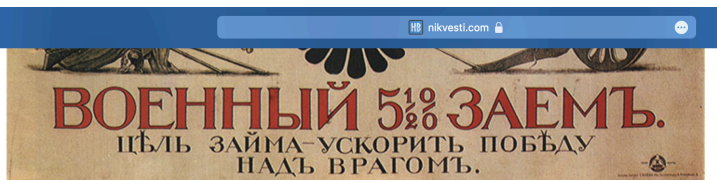
Четвертий матеріал – «Пропаганда російської імперії під час Першої світової війни та її сучасний відповідник: корені зла» було опубліковано на офіційному сайті видання «Ніквесті», дата публікації 28.02.2024. Досліджено та виокремлено провідні риси пропаганди різних історичних епох росії [23].

Пропаганда російської імперії під час Першої світової війни та її сучасний відповідник: корені зла

НикВести Блоги / 10:30, 28 січня, 2024

Сучасний світ широкими темпами вивчає історію, аби зрозуміти, як пропаганда формує долю націй. Нинішні події не можна відокремити від минулого, тому цікаво розглянути роль пропаганди російської імперії під час Першої Світової війни та її порівняти зі сучасною пропагандою російської федерації, базуючись на наукових дослідженнях та прикладах.

Наукові дослідження підтверджують, що російська імперія активно використовувала пропаганду для впливу на громадську думку та підтримки військових дій під час Першої світової війни. Основні цілі пропаганди полягали в стимулюванні національного патріотизму, мобілізації населення та підтримці союзницьких країн.

Наукові аналізи показують, що різноманітні методи були використані, такі як публікації у газетах, агітаційні плакати, кінофільми та лекції. Емоційний вплив пропаганди реалізувався через героїзацію військових подвигів, створення образу ворога та активізацію патріотичного духу серед населення.

Сучасна російська федерація, яка є об'єктом досліджень правозахисників та експертів, також активно використовує пропаганду, як частину своєї стратегії. Наукові дані підтверджують, що сучасна російська пропаганда спрямована на формування сприятливого образу росії у світі та підтримку внутрішньої стабільності.

Академічні дослідження показують, що основні аспекти пропаганди залишилися незмінними:

1. Ідеологічний підґрунт:

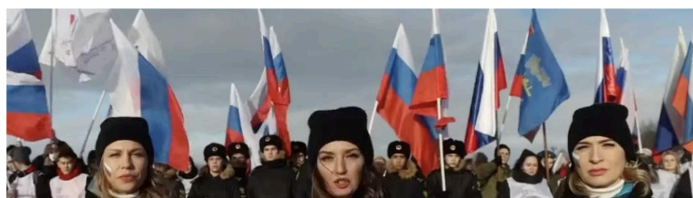
Як і у минулому, ідеологія та патріотизм лежать в основі пропаганди. Сучасна рф використовує ідеї "русского миру" та "захист російської діаспори" як ключові елементи своєї пропаганди.

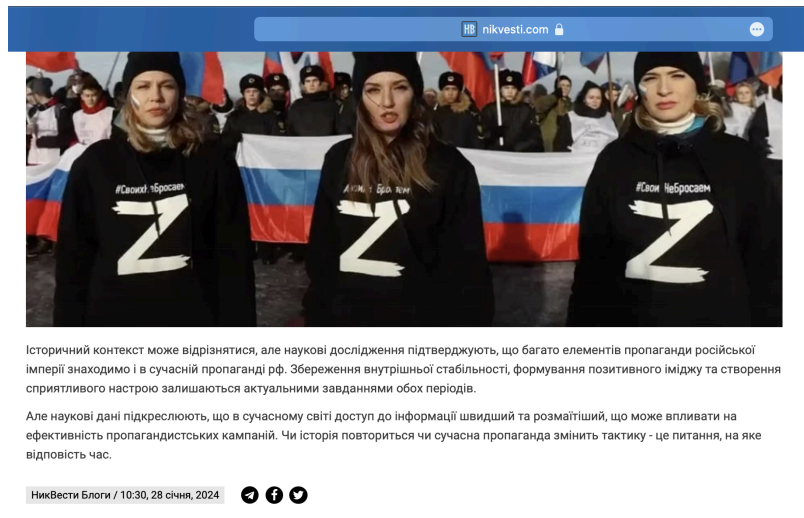
2. Засоби масової інформації:

Дослідження вказують, що як у минулому, так і зараз, пропаганда активно використовує газети, телебачення, Інтернет та соціальні мережі для впливового розповсюдження інформації.

3. Визначення ворога:

За часів Першої світової війни ворогами були центральні імперії. Зараз, за науковими висновками, ворогами у пропаганді рф часто виступають Західні країни, особливо Сполучені Штати та Європейський Союз.

У статті досліджується роль пропаганди в історії, спираючись на приклади російської імперії під час Першої світової війни та її порівняння з сучасною пропагандою російської федерації. Ключові аспекти пропаганди, які залишилися незмінними: ідеологічне підґрунтя, використання засобів масової інформації та виокремлення та демонізація ворога.

Вказується на те, що, незважаючи на схожість елементів пропаганди, швидкий та розмаїтий доступ до інформації в сучасному світі впливає на підвищену ефективність пропагандистських кампаній. Але питання про те, чи історія повторюється, а чи сучасна пропаганда змінює тактику, залишається відкритим і буде вирішуватися з часом.

Отже, бачимо, що для світової спільноти вкрай важливо протидіяти розвиненій російській пропаганді. Розберемося які рекомендації були висунуті ЄС та НАТО для запобігання поширення дезінформаційних наративів, і які з них Україні варто перейняти, а якими – поділитися з міжнародними партнерами.

Після проведеного аналізу пропагандистських кампаній та можливостей їхньої протидії, враховуючи досвід Європейського Союзу (ЄС),

Ради Європи та України, висунуті наступні рекомендації для подальших досліджень.

У сфері ефективності заходів міжнародних організацій пропонується провести докладний аналіз інструментів, розроблених ЄС та Радою Європи для боротьби з пропагандою. Також слід визначити ступінь успішності та вплив веб-сайтів інформаційної безпеки, запропонованих міжнародними організаціями.

Щодо досвіду України у протидії пропаганді, слід провести аналіз діяльності Національного центру протидії дезінформації та ефективності його заходів. Також варто розглянути вплив заборони російських ЗМІ на інформаційну безпеку та популяризацію антипропагандистських заходів.

У контексті ролі медіаграмотності слід провести дослідження програм та ініціатив з підвищення рівня медіаграмотності серед різних прошарків населення і визначити ефективні методи навчання та популяризації медіаграмотності.

Особливу увагу слід приділити контексту сучасної війни в Україні, визначивши конкретні виклики, створені пропагандою в умовах війни, та оцінити вплив пропаганди на громадян та їхню готовність до інформаційних загроз.

Стосовно стратегій непоширення пропаганди, важливо розробити конкретні стратегії та механізми для запобігання поширенню пропаганди в умовах гібридної війни. Також вивчити роль соціальних мереж та онлайн-платформ у поширенні дезінформації та розробити заходи для зменшення цього впливу.

На засадах міжнародної співпраці та обміну досвідом, слід сприяти обміну кращими практиками міжнародних організацій та країн для вдосконалення стратегій протидії пропаганді та розвивати мережі співпраці

для ефективного виявлення та протидії глобальним пропагандистським кампаніям. Дослідження цих аспектів може сприяти розширенню розуміння природи пропаганди, покращенню ефективності протидійних стратегій та формуванню стійкого інформаційного середовища в умовах сучасних викликів.

Висновок до Розділу 3

Аналіз пропагандистських кампаній та можливостей протидії їхньому впливу, виявив значущі та актуальні аспекти в глобальному контексті. Здобуті уроки та висновки з цього аналізу можуть служити ключовою основою для розробки стратегій протидії пропаганді та зміцнення медіаграмотності як в Україні так і закордоном.

Європейський досвід підкреслює успішність міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи та Європейський союз, у розробці та впровадженні інструментів для виявлення та протидії пропаганді та дезінформації. Це включає створення веб-сайтів, спрямованих на освіту громадськості щодо розпізнавання дезінформації, а також розробку інструментів для виявлення шкідливого контенту у соціальних мережах.

Український досвід, зокрема ініціатива створення Національного центру протидії дезінформації та обмеження діяльності російських ЗМІ на території країни, підкреслює необхідність ефективних національних стратегій для гарантування інформаційної безпеки. Кампанії з підвищення медіаграмотності серед населення стають необхідним елементом для формування критичного підходу до інформації.

Загальною тенденцією є потреба в інтегрованому підході, який об'єднує зусилля міжнародних організацій та держав, сприяє свободі слова, але

одночасно забезпечує механізми для виявлення та протидії дезінформації. Важливим аспектом є підвищення інформаційної обізнаності громадськості, яка стає основною ланкою у протистоянні пропаганді та формуванні стійкого інформаційного простору.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі на здобуття ступеню магістра висвітлено теоретичні засади пропаганди і дезінформації в медіа.

Автор ставив перед собою наступну мету: вивчення використання пропаганди і дезінформації в медіа; розгляд історичних аспектів та визначення ролі медіа на прикладі російсько-української війни 2022-2023 років. У ході дослідження мета була досягнута.

Також на початку роботи автором були окреслені наступні завдання: розглянути історію та інструментарій пропаганди і дезінформації; охарактеризувати основні способи поширення пропаганди і дезінформації в медіа; дати характеристику використанню пропаганди і дезінформації в російських та українських медіа під час повномасштабного вторгнення росії в Україну; оцінити успішність проведених пропагандистських кампаній та їхній подальший вплив на загальний стан ситуації; розробити рекомендації по боротьбі з пропагандою і дезінформацією на прикладі діяльності міжнародних організацій та урядів; представити ініціативи з розвитку медіаосвіти та критичного мислення в Україні. Завдання були успішно виконані, зокрема автор прийшов до наступних висновків.

Пропаганда визначена як систематичне поширення інформації для формування певних переконань, поглядів або бажань, тоді як дезінформація – як поширення неправдивої чи спотвореної інформації. Історія пропаганди та дезінформації в медіа аналізувалася від античності до сучасності, де вони використовувалися для різних цілей у різні історичні періоди.

Досліджено інструменти пропаганди та дезінформації, вказано на широкий спектр прийомів, які використовують пропагандисти та

дезінформатори для досягнення своїх цілей. Зазначено, що ці явища представляють серйозну загрозу для демократичних цінностей та свободи слова, можуть використовуватися для виправдання злочинів проти людяності та дестабілізації світового порядку.

У рамках цієї кваліфікаційної роботи також розглядалися історія та інструментарій пропаганди в контексті повномасштабного вторгнення росії в Україну. Під час сучасної війни пропаганда виявилася не тільки інструментом впливу на внутрішні суспільні процеси, але і засобом впливу на міжнародне сприйняття подій.

Спостереження за пропагандистськими кампаніями під час вторгнення росії в Україну демонструють те, що пропаганда стала необхідним елементом гібридної війни. Російська федерація активно залучає різноманітні інформаційні канали та майданчики для створення та просування маніпулятивних іміджевих кампаній, які підтримують військову агресію проти України та легітимізують її в очах світової громадськості.

Одним з ключових висновків дослідження є те, що пропаганда в цій війні не обмежується лише територією, яку окуповано. Вона також має великий вплив на міжнародне сприйняття кризи, дезінформуючи та маніпулюючи громадською думкою за допомогою різних засобів масової інформації.

Дослідження розглядає основні методи та інструменти, які використовує росія в пропагандистській діяльності під час вторгнення. Це включає контроль над медіа, активне використання соціальних мереж, створення фейкових новин та маніпуляцію громадською думкою. Розуміння

цих методів є ключовим для розробки ефективних стратегій протидії пропаганді та забезпечення інформаційної безпеки.

Підсумовуючи, результати аналізу пропагандистських кампаній під час вторгнення росії в Україну є важливим внеском у розуміння та протидію інформаційним загрозам у сучасному світі. Подальше дослідження цих аспектів необхідне для розробки стратегій, що дозволять країнам ефективно протистояти пропаганді та дезінформації, зміцнюючи тим самим свою інформаційну безпеку.

Загалом, дослідження виокремлює потребу в інтегрованому підході та спільних зусиллях міжнародних організацій і держав для протидії пропаганді та зміцнення медіаграмотності. Досвід ЄС та України вказує на важливість надання пріоритету інформаційній безпеці через кампанії з підвищення медіаграмотності та розробку стратегій протидії пропаганді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрищенко Т., Зеленін В. Психологія політичної пропаганди. Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів : підручник. 2023. – С. 115–118.
2. Архангельский А. Среди своих. Почему российские пропагандисты начали критиковать власть. Carnegieendowment. URL: <https://carnegieendowment.org/politika/88105> (дата звернення: 05.01.2024).
3. Бобылев С. Лавров заявил о стремлении США и НАТО уничтожить Россию. РБК. URL: <https://www.rbc.ru/rbcfreenews/63aa866a9a79471a2606f5ba> (дата звернення: 15.12.2023).
4. Босенко В. та ін. Дезінформація та пропаганда в сучасному інформаційному просторі : підручник. – Івано-Франківськ, 2011. – С. 205–210.
5. Білоцерківський В. Я. Історія України: навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – С. 425-461.
6. Вергун А. Начало военной операции на Украине. Хроника событий – ТАСС. URL: <https://www.google.com/amp/s/tass.ru/armiya-i-opk/13826175/amp> (дата звернення: 11.12.2023).
7. В'ятрович В. Історія з грифом «Секретно» : навч. посіб. – Харків, 2021. – С. 210–216.
8. Генеральний штаб ЗСУ. Загальні бойові втрати противника з 24.02.22 по 31.10.23. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/GeneralStaff.ua/posts/pfbid02UUNxF9xUrdwjcKE>

epVDeuxYZiZ38TsF59zTgbrDkyew3NZaBCu8R78JCyEGwrjqEl (дата звернення: 02.12.2023).

9. Гончарук Д. Путин назвал вступление Украины в НАТО прямой угрозой безопасности России. RGRU. URL: <https://rg.ru/2022/02/21/putin-nazval-vstuplenie-ukrainy-v-nato-priamoj-ugroz-oj-bezopasnosti-rossii.html> (дата звернення: 07.12.2023).
10. Енциклопедія історії України: Україна – Українці. – Кн. 1. Редкол.: В. А. Смолій (голова редкол.), Г. В. Боряк (заст. голови), Я. В. Верменич, В. Ф. Верстюк, С. В. Віднянський, В. М. Даниленко, Л. О. Зашкільняк, С. В. Кульчицький (заст. голови), О. Є. Лисенко, О. П. Реєнт, О. С. Рубльов (відп. секр.), О. П. Толочко, О. А. Удод, Л. Д. Якубова, О. В. Ясь. НАН України. Інститут історії України. – К.: «Наукова думка», 2018. – С. 378-391.
11. Іванов О. Пропаганда та її вплив на суспільство : навч. посіб. – Київ, 2010. – С. 21–22.
12. Історія України: підручник для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів [О. М. Бут, М.І.Бушин, Ю.І.Вовк та ін.]; за заг. ред. д.і.н., проф. М. І. Бушина, д.і.н., проф. О. І. Гуржія; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т.– Черкаси: ЧДТУ, 2016. – С. 532-542.
13. Історія України. В. Ф. Верстюк, О. В. Гарань, О. І. Гуржій та ін., під ред. В. А. Смолія. — К., Альтернативи, 1997. — С. 225-273.
13. Здатність українців вирізняти меседжі роспропаганди, 2023. Ukrinform TV. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=EXnzF5iye_Y (дата звернення: 28.12.2023).

14. Зеленский, судя по всему, является наркоманом со стажем, 2021. Smotrim.ru. URL: <https://smotrim.ru/video/2750900> (дата звернення: 01.12.2023).
15. Литаврин М. Буча. Разбираем российские версии. Медиазона. URL: <https://zona.media/article/2022/04/05/versions> (дата звернення: 03.12.2023).
16. Лендшел М., Девід І. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011. — С.273-292.
17. Марочко В. І. Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. — 2008. — №13. Статистика жертв Голодомору: антропологічно-демографічний дискурс. — С. 50-56.
18. Миронюк О. Дезінформація: як розпізнати та боротися. Юридичний факультет ЧНУ ім. Юрія Федьковича. URL: <https://law.chnu.edu.ua/dezinformatsiia-yak-rozpiznaty-ta-borotysia/> (дата звернення: 22.10.2023).
19. Морісон С. Хрестоносці. Пер. з франц. — М.: Видавництво «Всесвіт», 2003. — С.76-81.
20. Мур Е. «Правда о том, что произошло в Буче, откроется очень скоро». Коммерсантъ. URL: <https://www.google.com/amp/s/www.kommersant.ru/amp/5293956> (дата звернення: 05.12.2023).
21. Мішо Г. Історія хрестових походів. — М.: Алетейя, 2001. — С. 305-310.
22. Новіков В. І. Огляд російських медіа за грудень 2023 року: головні фейки та маніпуляції — Віталій Новіков. НикВести. URL: <https://nikvesti.com/ua/blog/show/11662> (дата звернення: 23.01.2024).

23. Новіков В. І. Пропаганда російської імперії під час Першої світової війни та її сучасний відповідник: корені зла – Віталій Новіков. НикВести. URL: <https://nikvesti.com/ua/blog/show/11663> (дата звернення: 28.01.2024).
24. Новіков В. І. Рекомендації з протидії пропаганді у медіа: як розуміти і відрізнити маніпуляції – Чорноморський національний університет імені Петра Могили. Чорноморський національний університет імені Петра Могили. URL: <https://chmnu.edu.ua/rekomendatsiyi-z-protidiyi-propagandi-u-media-yak-rozumi-i-vidriznyati-manipulyatsiyi/> (дата звернення: 23.01.2024).
25. Новіков В. І. Чи впливає пропаганда на психічний стан населення під час вторгнення росії в Україну? – Чорноморський національний університет імені Петра Могили. Чорноморський національний університет імені Петра Могили. URL: <https://chmnu.edu.ua/chi-vplivaye-propaganda-na-psihichnij-stand-naselennya-pid-chas-vtorgnennya-rosiyi-v-ukrayinu/> (дата звернення: 23.01.2024).
26. Отряды Путина Z. Слава богу что мы живем в России!!, 2020. YouTube.com. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cpBhT98NYpc>(дата звернення: 15.10.2023).
27. Путин заявил о проведении специальной военной операции в связи с ситуацией в Донбассе. Interfax. URL: <https://www.interfax.ru/world/823997> (дата звернення: 10.12.2023).
28. Путин ожидает войну НАТО с Россией в случае вступления Украины в альянс. Коммерсантъ. URL: <https://www.google.com/amp/s/www.kommersant.ru/amp/5205675> (дата звернення: 08.12.2023).

29. Світа А. Остракізм. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.:Парламентське видавництво, 2011. — С. 376-382
30. Трофимов Е. А. Государственная пропаганда в России в начале XXI В. : политологический очерк. КиберЛенинка. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/gosudarstvennaya-propaganda-v-rossii-v-nachale-hhi-v-politologicheskij-ocherk> (дата звернення: 19.12.2023).
31. Українська революція 1917-1921 років. Український інститут національної пам'яті — офіційний веб-сайт. URL: <https://uinp.gov.ua/aktualni-temy/ukrayinska-revolyuciya-1917-1921-rokiv> (дата звернення: 28.11.2023).
32. Центр протидії дезінформації при РНБО України. Дезінформація: як розпізнати і захиститися. Центр протидії інформації. URL: <https://cpd.gov.ua/events/czpd-vzyav-uchast-u-dyskusiyi-protydiya-rosijskij-dezinformacziyi-ta-propagandi-yak-my-komunikuyemo-zi-svitom/> (дата звернення: 12.12.2023).
33. Черленяк І. І., Артёмов І. В. Геополітика України: історія і сучасність: навч. посібник – Ужгород, 2020. – С. 7.
34. Шамаева Е. Сколько россиян смотрит телевизор И какие телепрограммы самые популярные. journal.tinkoff. URL: <https://journal.tinkoff.ru/television-stat/> (дата звернення: 17.12.2023).
35. Шарифулин В. Как Россия противостояла расширению НАТО на восток – ТАСС. ТАСС. URL: <https://www.google.com/amp/s/tass.ru/info/13234511/amp> (дата звернення: 14.12.2023).

36. Шараєвський А. З чого складається російська пропаганда?. 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZF0uvSJZV8A> (дата звернення: 26.11.2023).
37. Auerbach J., Castronovo R. The Oxford Handbook of Propaganda Studies : handbook. – Oxford, 2013. – P. 423–427.
38. Bernays E. L. The Verdict of Public Opinion on Propaganda : book. – New York, 1927. – P. 22–23.
39. Bernays E. Propaganda : book. 1928. – P. 142–147.
40. Jowett G., O'Donnell V. Propaganda and Persuasion. – Berlin, 2006. – P. 181–190.
41. Mogherini F., Ansip A. Factsheet: Action Plan against Disinformation | EEAS. The Diplomatic Service of the European Union. URL: https://www.eeas.europa.eu/node/54831_en (date of access: 13.11.2023).
42. Ungoed-Thomas J. West hits Vladimir Putin's fake news factories with a wave of sanctions. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/20/west-hits-vladimir-putins-fake-news-factories-with-wave-of-sanctions> (date of access: 07.01.2024).